BARTH. EUSTACHII

MEDICI AC PHILOSOPHI

LIBELLUS

DE

MULTITUDINE,

SIVE

DE

PLETHORA.

Editio tertia.

ARGENTORATI,
Apud AMANDUM KŒNIG.

MDCCLXXXIII.

PERMISSU SUPERIORUM.

LECTORI BENEVOLO.

S.

TANTA eſt Euſtachiani nominis celebritas, tanta ſcriptorum ejus utilitas atque præſtantia, ut, quæ unquam edidit Euſtachius, diligenter conquirere & typis iterum mandare non dubitaverint docti. Senſerat autem fata irata & minus propritia *Libellus* ejus *de multitudine*, tum quod paulo rarior eſſet factus, tum etiam quod verſioni Erotiani ab Euſtachio adornatæ ſubjunctus paucis innotuerat, cujus idcirco memoriam ferme obliteratam ab interitu vindicare conſtitui. Continet autem Libellus iſte res minus tritas ac plane egregias, quales nempe Euſtachius proferre ſolet : ac quamvis de multis philoſophice diſſerat, eximiis tamen atque præclaris obſervationibus omnia exornavit, ut Medicinæ cultores neutiquam eum legiſſe pœnitere queat. Quid vero Euſtachium ad Librum

hunc edendum inpulerit, ipſe capite primo docet, quem etiam in gratiam diſcipulorum ſuorum a ſe eſſe editum memorat in Dedicatione ad Julium Feltrium Cardinalem. Ipſe præterea in præfatione EROTIANI Onomaſtico præfixa de libro ſuo hæc tradit. *Adjunxi vero huic operi libellum, qui* de Multitudine *inſcribitur, jam diu a me compoſitum, ut volumen juſtam magnitudinem haberet, & amicorum deſiderio, qui eum a me quotidie efflagitabant, aliquando ſatisfacerem: quem ſi æquo animo leges, pleraque opinor, in eo invenies, quæ te, non modo propter novitatem ſed etiam propter ordinem ab initio uſque ad finem ſervatum, non mediocriter delectabunt.* Patet exinde Euſtachium annis jam gravem fuiſſe, unde etiam in epiſtola nuncupatoria ſe hunc libellum in lucem emittere dicit *autumnali vitæ ſuæ tempore.* Utere autem illo Benevole Lector & conatus noſtros publico inſerviendi bene interpretare. Vale.

BARTHOLOMÆI EUSTACHII
MEDICI AC PHILOSOPHI
LIBELLUS
DE MULTITUDINE.

CAP. I.

De occasione scribendi Libellum de Multitudine.

LIBELLUM DE MULTITUDINE ea ratione, eoque consilio potissimum scribere institui: ut quod quibusdam familiaribus meis fueram pollicitus, id quantum in me esset, præstarem aliquando, & persolverem. An vero quod cupiebam assecutus fuerim, id non revoco ad arbitrium meum, sed ad eorum judicium, qui in primis occasionem scribendi mihi dederunt:

& doctrina ingenioque multum pollent : qui quidem si alicubi diligentiam, aut acumen ingenii requirent: voluntatem certe meam, quæ optima fuit, probare debebunt : & operam laboremque amare : quibus sanè non peperci. Quòd si videar interdum Galeni dictis planè non acquiescere: & aliquid de iis addubitare : nolim propterea quispiam suspicetur, me illius authoritatem & doctrinam, eamque præsertim, quæ multitudinis formas explicat, minus probare, quanti enim hominem faciam, quove studio ejus disciplinam sequar, omnes ex nostris Anatomicis libris facile intellecturos existimo, neque enim eam ob causam hunc ipsum Libellum edere decrevi, ut id, quod multi commisisse videntur, Galenum insimulando, inanem laudem, falsamque gloriam consectarer : sed ut eos, qui ipsius de Multitudine opusculum in publicis scholis interpretantur, atque adeo omnes veritatis studiosos incitarem, ac prope compellerem ad eas controversias sedandas, & tollendas, quæ inde oriuntur, ab aliis, (quantum equi-

equidem ſcio) omnino nunquam tactas. Et quamvis viderem non defuturos, qui ſuſpicabuntur Libellum, quem nunc edo : potius ſtudio contradicendi Galeno, quàm illis, qui ejus tractationem de Multitudine perperam interpretantur, a me eſſe conſcriptum: Galenique nomen, & authoritatem mihi valde obſtare : contraque animadverterem meam perſonam nihil ponderis apud homines habituram : quin etiam nomen ipſum meum pleriſque ſuſpectum, atque inviſum fore: tamen ſperans non defuturos etiam, qui æquos ſe mihi judices præbeant; & nomine tanti viri e cauſa ſublato, rationum ipſarum momenta perpendant: non ſum a propoſito deterritus, etenim ſatius eſſe putavi, ac libero homine dignius, errati, ſi quando res ita ferret, veniam petere : quàm dubitationes iſtas diſſimulando in ancipiti opinione, atque incerta permanere. Hæc igitur me ratio ad Libellum hunc ſcribendum, deinde ad edendum impulit, quamvis etiam ſi hoc ſolo nomine, ut veritas pateſieret, ne authoritate Galeni homines fallerentur,

tur, hunc laborem suscepissem; haud esset opinor id mihi vitio dandum, neque enim doctis hominibus illud probari unquam potuit, ut dum in aliorum sententiam quasi addicti inconsulte ducimur, illis quidem multo plus quàm deceat, nobis vero ipsis nihil prorsus tribuamus: nihilque loci judicio nostro relinquamus, præsertim quum & Galenus ipse nos moneat, ut ipsius exemplo, cujusvis authoritate posthabita, rationum vim expendamus. Quanquam, ut dudum monui, quod attinet ad has difficultates, de quibus ego in hoc opusculo disserui; tantum abest, ut mihi eo nomine quicquam arrogem, ut etiam, quæ mea est erga Galenum observantia, libeat suspicari, eas mihi in mentem venisse: non tam quòd ille quippiam vel omiserit, vel perperam scripserit: quàm quòd ea, quæ ab ipso dicta sunt, aut ab aliis, qui ejus doctrinam sequuntur, aut a me forte minus percipiantur. Inscripsi autem hunc Libellum de Multitudine, ne a Galeni, & ceterorum antiquorum medicorum placitis discederem: neve consuetam vocem,

& quæ jam in auribus esset omnium, pro nova, & inusitata dimitterem, quamvis certo scirem titulum hoc pacto longe plura polliceri, quàm liber ipse præstaret.

Multa vero alia, quæ plurimum dubitationis, & difficultatis habent: & existimet forsan aliquis debuisse hoc in libello explicari, de industria prætermisi: declaraturus illa opportunius in aliis operibus, quæ in manibus habeo: & sum Deo approbante quanto celerius potero editurus. Sed quoniam de proposito, rationeque harum rerum scribendarum satis diximus: jam ad institutum aggrediamur.

CAP. II.

De Multitudinis notione, ac definitione prius esse agendum, licet Galenus in suo libello aliam methodum observet.

Quum nobis propositum sit multitudinis vim, & naturam investigare: consentaneum esse videtur ut ab ipsius definitione exordiamur, quam-

quamvis eam, a qua tamen auſpicari orationem debuiſſet Galenus, in extremam partem libri, quem de Multitudine ſcripſit, rejecerit, quod quum mirum videri poſſit, tum vero illud majorem mihi quidem admirationem movet: quòd ipſius multitudinis differentias, idque quo eæ referantur: & notas, quibus internoſcantur, antequam eidem ſubjectam materiam exponere aggreditur. Sed hoc ei condonandum videtur, vel quòd multis in locis ſuorum voluminum multitudinis cognoſcendæ rationem tradiderit: vel quòd in eo libello, quum totus fermè in diſceptatione verſaretur, inventionis potius, quàm doctrinæ ordinem ſervandum ſibi eſſe duxerit. id autem commode præſtare non poterat, niſi prius ea docuiſſet, quæ ad multitudinis inventionem pertinebant: ſimulque omnes antiquorum controverſias, aut diſſolviſſet, aut certe compoſuiſſet, quibus tamen, ſi verum fateri volumus, pluſquam medicum deceat, invitus tamen, ut arbitror, ſeſe implicat, atque involvit: & me, qui in ejus gratiam hunc libellum con-

De Mult. cap. 11.

De Mult. cap. 3.

conſcripſi, ſæpiſſime idem facere compellit. Sed quoquo modo res ſe habeat, nos a rei notione, & natura ſermonem inſtituemus.

CAP. III.

De quibuſdam multitudinis notionibus, quæ ſunt plethos, plethora, pleſmone, & pleonexia.

Πλῆθος igitur, ſi proprie accipiatur, multitudinem potius, quàm plenitudinem ſignificat, ea enim quæ ad vires refertur multitudo, πλῆθος dicitur; qua tamen quum quis afficitur, ſi Galeno fides habenda eſt, non raro cernimus particulam aliquam minimum repleri, atque adeo quaſi exinanitam in ſe ipſam contrahi. Κακοχυμία licet ſit humoris redundantia, non ſimpliciter, ſed cum adjectione, quemadmodum & alia nonnulla, aliquando πλήθους nomine dignatur: ut multitudo pravorum ſuccorum, pituitæ, flavæ, vel atræ bilis, carnis, & cujusvis demum alterius ſubſtantiæ, quan-

De Mult. cap. 2. De Mult. cap. 11. 4. Meth. cap. 6. 2. de comp. med. per loc. c. 1. De Mult. cap. 10. 4. de Sanit. tuen. cap. 4.

quanquam ea etiam, quæ multitudo proprie dicitur, ut ab aliis distinguatur, cum adjectione multitudo humorum nonnunquam dici consuevit. Quòd si quando sine adjunctione hoc nomen apud Galenum positum reperiatur, ut quum de purgationibus differens, succi multitudinem, & speciem pariter spectandam esset docet: tunc sanè multitudo, non pro redundantiæ forma, sed pro mensura ejus quod redundat, accipienda est: aut ex orationis serie, si quid prætermissum videtur, distinctionem afferre oportet: quam quidem ibi, si similia & dissimilia spectemus, facile est invenire, quòd si, ne hoc quidem fieri semper possit, tum vel est tentandum, ut orationi, quod deest, suggeramus: vel certe, ut sæpe Galenus Hippocrati, ita nos Galeno veniam debemus æquo animo dare, si quando in verbis utendis non ita diligens accuratusque sit. Πληθώρα sanè apud Galenum sæpissime idem valere videtur, quod πλῆθος: si quidem sub nomine plethoræ virium multitudinem quandoque complecti videtur: quum

De Mult. cap. 6. 7. 8. De cau. proc. cap. 3. 2. de San. tuen. cap. 7.

quum ſcilicet plethoricos ſegniores ad motum eſſe ſcribit. Atque quum plethoricam diſpoſitionem, ac ſymptoma, abſque diſcrimine in utraque multitudinis ſpecie nominat. Illud idem quando de virium multitudine ex pulſibus inveſtiganda ſcribens, ait. Magna enim ex parte, unà cum arteriis venæ in plethora, ob mutuam vaſorum confluentiam conſtituuntur. Haud ſecus quando paulo infra dicit. In aliis porrò plethoræ diſpoſitionibus, notis ex pulſibus obſervatis credendum eſt. Accedit ad hoc, quòd plethoram, non ſecus quam plethos definit, dum in hunc modum ſcribit. Nunc vero non de iis, ſed de illa, ut ſupra diximus, multitudine ſermo eſt, quæ plethora dicitur, conſiſtente in corpore toto immodica humorum portione. Tandem vero longe quàm dici poteſt clarius ſententiam ſuam exprimit, dum utraſque multitudinis ſpecies pluralis numeri voce complectitur. Oratio autem ejus hæc eſt. Nihil igitur mirum, ſi ex plethoris febres eveniunt, etenim obſtructiones multæ fiunt, atque univerſum corpus

De Mult. cap. 11.

De Mult. cap. 11.

1. de Diff. feb. cap. 3.

pus in hujusmodi affectibus male dis-flatur, sicuti sanè in altera multitudine, quæ ratione potentiæ dicitur, cito ad corruptionem humores deveniunt. At Erasistratus eam solam, quæ ad vasa est, multitudinem, plethoræ nomine vocat: siquidem ex magna redundantia & fieri, & dici πληθῶραν existimat, nec male meo certe judicio: nam ἀπὸ τοῦ πληθορεῖσθαι, hoc est præter modum crescere, & redundare, nomen ductum esse suspicor. Huic sententiæ, in gratiam Erasistrati, interdum Galenus favet: ubi multitudinem vasis contentam, & quam ex vasorum æstimamus capacitate multitudinem proprie nominari dicit. Et alibi ait. At vero si eatenus sanguis augeatur, ut venas nondum distendat, adhuc plethora non est. Jam vero πλησμονή, si vocabuli vim spectes, satietatem sonat: quæ quidem accidit, quando plus cibi assumitur, quàm certo naturæ modo conveniat. Verumtamen, quum docuerit Hippocrates, morbos ex satietate contractos, corporibus exhauriendis, seu (ut ipse ait) evacuatione curari: negare

2. de comp. med. per loc. cap. 1.

De Caus. proc. ca. 3.

Contra Julia. cap. 7.

2. Apho. 17.

2. Apho. 22.

gare non poſſum, ſatietatis nomen
ab eo tanquam commune multitu-
dinis genus plerumque uſurpatum
fuiſſe, erat enim inſtitutum ipſius,
univerſalem curationis viam ac ra-
tionem nos docere: qua non ſolum
ciborum in ventriculum ingeſtorum
copiam ſed etiam multitudinem,
& cacochymiam curare poſſemus.
Atque etiam apud Galenum πλησμονὴ De Mult:
idem nonnunquam ſignificare vide- cap. 4.
tur, quod πλῆθος: id quidem ſatis
aperte inde elici poteſt; quòd eam
multitudinem, quæ in venis, & arte-
riis, ac denique in quavis particula 2. Apho. 1.
conſiſtit, quæque ad quatuor vires
naturales refertur, ſatietatis nomine
vocat, & cibi ſatietatem, tum ad vaſa,
tum ad illam, quæ nos gubernat na-
turam, eodem modo, quo πλῆθος re-
ferri docet, idem enim humor, ſi ad
particulas, in quibus unam, aut alte-
ram multitudinis ſpeciem procreat,
ex ea parte, qua alimentum eſt refe-
ratur, ſatietatem in iiſdem gignere
dicetur. πλεονεξίαν autem, ut jamjam
auditurus es, non ſolum latius, quàm
multitudinem patere, ſed etiam ali-
quando

quando solius qualitatis præstantiam significare, nemo est, qui neget. Hæc de hujusmodi nominibus, ad evitandos errores libuit notare: nihil tamen prohibens quominus quilibet suo arbitratu eis utatur.

CAP. IV.

De Multitudinis definitione, & de pleonexia, quæ genus ejus ponitur, nunquid ad quantitatem, an ad qualitatem pertineat.

De Mult. cap. 11.

QUUM vero multitudo, quam nos modo inquirimus, sit humorum in toto corpore pleonexia: primum, quemadmodum res ipsa postulat, genus in hac definitione positum examinabimus: deinde alia, quæ attinent ad cognitionem illius, certo ordine prosequemur, ne cum empiricis ejus cognitionem tanquam penitus inutilem contemnere videamur: neve in vulgo medicorum numeremur: quibus quum nomen multitudinis semper sit

De Mult. cap. 9. De Mult. cap. 1.

ſit in ore, notio ipſi nomini ſubiecta prorſus ignota eſt, & denique ne, quod nonnullis noſtræ ætatis medicis contigiſſe ſcio, huc & illuc vagantibus, atque hoc unum ſpectantibus, ut liber juſtam magnitudinem aſſecutus videretur, nihil boni, aut ſolidi doceamus. Pleonexia igitur, quæ quidem à medicis redundantia, ab aliis vero nimia quædam acquirendi, ac poſſidendi cupiditas dicitur, magnitudinem, & multitudinem tanquam ſpecies complectitur, & quum iſta tria ſine exceſſu menſuræ percipi nequeant: quantitatem cum altero collatam indicabunt, licet enim plures antiquorum, non modo hoc in dubium revocaverint, verum etiam qualitatis nomine id, quod magnum eſt; & cætera ejus generis, appellare auſi fuerint: nos tamen, nec cum illis 2. de Diff. puls. cap. 4. acriter hac de re contendere, nec, quod illi perperam aſſerunt, temere comprobare debemus. quilibet enim vel mediocriter in logicis diſciplinis exercitatus judicare poſſit, redundans, magnum, & paruum, perinde ut ordinem, rhythmum, æquali-

tatem, atque his contraria, qualitatem in sui ratione nequaquam comprehendere. Quòd si Galenus hæc quidem in quantitate, illa vero in qualitate, deficere vel redundare interdum dicit: & excellentem intemperiem eorum qui febri iactantur, in caloris redundantia consistere; pariterque id, quòd vehemens est, quemadmodum febris, ac dolor, magnum appellare solet: & denique ea, quæ specie differunt, magnum habere discrimen ponit: non iccirco credendum est voluisse eum, redundantiam, magnitudinem, multitudinem, & cætera eiusmodi, in qualitate proprie poni. nam quum mensura, & excessus sint in genere quantitatis, fieri non potest, ut qualitati ex sui natura attribuantur, quare, si quando rei, quæ qualitatem indicet, nomen quantitatis ascribi videbimus: id quadam potius analogia, proportioneve, quàm propria vi, & natura fieri existimandum est: idem enim diversis primis generibus, eadem ratione convenire non potest. Verum quoniam qualia nomen quanti non ita, ut

8. Metho. cap. 1. 11. Metho. cap. 12. 6. Apho. 5. 1. de Diff. feb. cap. 3. 3. de Comp. med. per gen. cap. 2.

ut quanta qualia aſpernantur, atque abhorrent: licet minus proprie quantitas in qualitate dicatur, uſui tamen cedere ſine reprehenſione poterimus: qui quidem tantum poſſe videtur, ut quibus abuti ſemel cœptum ſit, illa poſtea proprie dici credantur; & in ore ſint omnium, itaque nemini mirum debet videri, ſi plerique, tum medici, tum philoſophi, quantitatis nomen ad qualitatem transferunt. Sed quoniam non oportet verborum nimiam curam ſuſcipere, modo nullus in eis utendis error contingat: his omiſſis, nos in quantitatis genere redundantiæ naturam perquiramus.

3. de Comp. med per gen. cap. 2.

CAP. V.

De his, quæ redundant, nempe de dimenſionibus, & quòd in quantitatis genere ſint reponenda.

VERUM, quum id, quod proprie multum eſt, intelligi non poſſit extra quantitatis exceſſum: hic autem neceſſario requirat cognitionem

De Mult. cap. 1.

tum eorum, quæ redundare dicuntur, tum mensuræ, ad quam singula hujus generis referuntur: rerum ordo postulat, ut illis definitis, ex quanam re eorum mensura pendatur, atque spectetur, diligenter exponamus, nisi enim hoc prius compertum, & quasi regula eorum, quæ sic dicuntur, statutum fuerit: idem alteri multum, alteri parum esse continget: nec poterit certa mensura facile comprehendi, aut definiri. Redundare igitur (liceat mihi in præsentia numeros dimittere) proprie dicitur porum moles, quum eorum dimensio, vel pondus æstimatur, sed pondus non æque, ac dimensio in quantitatis genere ab omnibus connumeratur, quamvis enim extra magnitudinem consistere nequeat, & ad ejus incrementum pariter, & ipsum augeatur, non tamen facile quis propterea persuadere possit, pondus ipsum in magnitudinis rationem concludi, & comprehendi, etenim grave atque leve, nulla dimensione proprie intelligi ac metiri potest: nullaque corporis mole circumscribi, sic enim quod

De Mult. cap. I.

majus

majus simpliciter esset gravius quoque absolute diceretur. Multo etiam minus dici debet, gravia, ac levia e numero discretorum esse: nam ponderum numeri, sive a natura ipsa, sive ab arbitrio nostro pendeant, motus mensura definiuntur, id autem nihil in se habet absoluti, ac liberi, sed ab externarum virium, locorumque collatione æstimatur. Quòd si, Archytam secutus, in momento, & motu ita, ut talentum, eorum rationem constituas: vel ad continuam quantitatem eadem referes, vel extra omne genus collocaveris, horum enim utrumque motus rationi, & naturæ convenit, aut certe si neutrum horum tibi probetur, tertium quoddam genus quantitatis, ut quidam alii fecerunt, confingas necesse est. Sed quoniam, hæc, quæ diximus, nullius ferè momenti sunt, quam proposuimus opinionem, si libeat, amplecti ac tueri poteris, quandoquidem Galenus in hoc de Multitudine opusculo, grave sui ipsius natura multum, & esse, & dici plerumque affirmat: verumque sit, ut quod ali-

cui grave fiat, ſimul & multum eidem eſſe videatur : indeque conſecutione dicatur, ſi gravitas ſit qualitas, quod minus proprie redundantiam in ponderibus collocemus. Longeque minus affirmare liceat, quippiam eo magis redundare, quo magis ponderoſum eſt, ſicuti nec quod in quantitate tum continua, tum diſcreta excedit, vel exuperat. Grave ergo, ut Galeno interdum viſum eſt, ad quantitatis caput neceſſe eſt, ut reducatur, rationes vero, quæ huic opinioni adverſantur, facile nobis ſolventur, nam & ſi quantitas per ſe nullius motus ſit principium, licebit tamen ſemper contra te afferre, gravium motionis principium eſſe, vel formam, vel interiorem facultatem : gravitatem vero ejus proprium inſtrumentum eſſe, corporis mole, nulla qualitatis differentia circumſcriptum. At ſi gravia a quantitatis genere ſejunges, & in qualitate, uti quibuſdam medicis, ac philoſophis viſum eſt, repones, vel ad Andronici, & multorum aliorum opinionem confugies : qui, quum gravitatem ad nullam qualitatis differentiam redi-

redigere possent, quintam ejus speciem ponderibus, & quibusdam aliis assignatam, commenti sunt: vel ad secundam, aut ad tertiam ejus generis speciem gravia pertinere dices, nixus præcipue testimonio Galeni, qui interdum hanc sententiam comprobare videtur, is siquidem ait. Nulla aliarum qualitatum, quod proximum est, totum per totum alterare potest, 1. de Elem. cap. 9. neque enim, si grave levi approquinquaverit: vel gravi leve: leve erit grave vel grave leve. Sed qui priorem sectam tuentur, utramque harum opinionum prorsus absurdam esse, illud satis argumenti esse dicunt: quod gravia quatenus talia sunt, propria ratione ac vi, magna multaque dici possunt: valida vero, & imbecilla non item. Præterea nihil grave sua natura intendi, aut remitti potest: & contraria apparent gravia, ac levia non simpliciter, & ex sua absoluta ratione, sed ut de magno, & parvo dictum est, ex collatione cum aliis: ita ut moles, & magnitudines corporum quatenus sub contrariis, tum loci mutationis, tum ipsius loci dif-

ferentiis inter se conferuntur, gravium, & levium naturam, oppositionemque constituere, recte affirmare posse videamur : quum enim eorum oppositio, non in aliqua re certa & absoluta, sed in relatione sita sit, ex ea nihilo magis ad qualitatem, quam ad quantitatem gravia ac levia pertinere suaderi potest. Sed hæ, & hujus generis rationes ab iis, qui grave in qualitatis genere ponunt, perinde quasi nullæ sint, contemnuntur, quamobrem ita res in ancipiti reposita est, ut non nisi difficulter videas, in quo consistere possis. Qua propter quomodocunque res se habeat, quum Aristoteles, & alii philosophi, ad quos magis, quàm ad medicos attinebat, has, & similes controversias dirimere, non ita aperte hanc rem declaraverint : nobis quidem satis fuerit ostendisse, pondera, semotis magnitudinibus, loci mutationibus, & ipsis locis, nec constare, nec intelligi posse.

CAP. VI.

De Dimenſionum, & Ponderum menſura æſtimanda ex certis terminis, & ex quibuſdam numeris.

POSTQUAM redundantiam in corporum dimenſionibus, & ponderibus conſiſtere declaravimus : reliquum eſt, ut dicamus ex quo nam eorum menſura ſpectetur. Menſura igitur tum naturæ, tum artis legibus ſtatuta, dimenſiones, certis terminis claudens, & pondera quibuſdam numeris definiens, omnem exuperantiam, defectum, atque æqualitatem, circumſcribit. Dimenſio in mole, & capacitate corporis poſita eſt: quarum utramque ad proprii generis, aut ſpeciei medium, tanquam ad præſcriptum ſcopum relatam metiri ſolemus. Pondus vero ex rerum ſpecie, magnitudine, ac numero æſtimatur. Ex ſpecie gravia motum, & locum ſecundum naturam ſibi determinant: indeque eorum natura potius, quam menſura definitur, qua ratione plumbi unciam graviorem eſſe libra ligni non

non abſurde dixerimus. Magnitudo nulla ſpeciei, aut numeri ratione habita, ex celeritate, ac tarditate motus ſpectatur. Numerus autem menſuræ rationem proprie definit, ex eoque illa, quæ metimur, menſuræ reſpondere intelligimus, qua profecto ratione ligni libram plumbi uncia graviorem eſſe affirmamus. Quum igitur in ponderibus, numerus menſuram definiat; quam quidem nos magis hic inquirimus, quàm ipſam gravium naturam: explicandum eſt, quonam ipſe ponderum numerus referatur.

CAP. VII.

De rei gravis natura, de his, ad quæ grave refertur, & de propria ipſius natura æſtimanda.

Si igitur verum eſt, quod poſuimus, naturam gravium, motu, & motus velocitate niti, atque conſiderari: (quæ enim proprie quieſcunt, poteſtate non actu gravitare dicuntur) ni-

De Mult. cap. 5.
De Mult. cap. 2.

nihilque sibimet ipsi, sed alteri grave esse possit: sequitur, ut id cuipiam grave sit, ac ponderosum, cujus impetum, & violentiam, quam suo ad inferiora motu infert, aut omnino sustinere non potest, aut certe non sine maximo conatu, atque contentione. Usu autem venit, ut rei gravis impetum quid sustinere nequeat, aut præter ullius facultatis actionem, ob solam facilitatem ad patiendum, ut in his manifestum est, quæ vi ponderum teruntur, vel franguntur, vel impelluntur: aut non solum ob id, quòd promptum sit ad patiendum, sed etiam propter imbecilitatem ejus, quæ ipsum continet facultatis, quum scilicet, vel non sine magno conatu eidem renititur: vel quum oneri obsistere non potest, eique succumbens, quò pondus ruit, eò & ipsa prolabitur. Ob id ergo, quòd multum ad facultatem relatum, a Galeno id esse dicitur quod quis nequit sustinere: gravitatis affectio, quam ob onerum lationem fieri diximus, sine duplici actione, & motu, iisdemque contrariis, nec esse, nec mente comprehen-

De Mult. cap. 2. 5.

hendi poterit, grave ſiquidem facultatem, quæ ipſum ſuſtinet, ad inferiora impellit: hac contra, dum ei obſiſtere conatur, ad ſuperiora id ipſum repellit, & quoniam utrumque pro viribus agit: & eadem facultas, quæ continet, etiam movet: neutrum eorum proprie quieſcere, vel ob id æſtimandum eſt, quòd motio perſpicua ſemper non ſit, ſed tunc ſolummodo, quando vires ferentes adeo imbecillæ ſunt, ut oneri vix obſiſtant. Quamobrem ſi volumus gravium menſuram recte tenere, patiendi facilitatem, vel difficultatem ejusque facultatis, quæ continet, imbecillitatem, vel robur, aut etiam utrumque in his, ad quæ pondera referuntur, noſſe oportet, atque in ipſis ponderibus motum, motusque celeritatem, ſive impetum ex ſpecie, & magnitudine rei æſtimare debemus, numerum vero, & menſuram cum aliis ea conferendo. Hæc de menſuræ rationibus, quantum ad præſentem conſiderationem pertinet, docuiſſe ſatis eſſe puto: præſertim quum daturus ſim operam, ubi de multitudinis differentiis

ſermo

sermo instituetur : ut hic nostræ disputationi nihil deesse videatur.

CAP. VIII.

De solidis, humidis, atque aëreis substantiis, quæ multitudinis materia esse solent.

Exposito genere, tempus jam est, ut ad eas, quæ in definitione ponuntur differentias transeamus, quarum prima a subjecta multitudini materia, nempe ab humoribus sumpta est, horum autem in definitione multitudinis, de qua loquimur, mentio est facta, quòd pleraque alia, cujusmodi sunt tum solidæ, tum aëreæ substantiæ, in corpore animalis non minus, quàm ipsi humores redundare soleant: & nomine multitudinis, communi tamen quadam notione, appellari possint, quarum quidem substantiarum unaquæque, quum certus eis ac ipsa natura modus, non minus quàm humoribus attributus sit, si quando ipsum prætergrediatur, abundare dicitur : sive propriam retineat formam, & in quantitate, aut in qua-

De Mult. cap. 8. 10. 11.

De Mult. cap. 10.

qualitate, aut in utriſque vitium contingat, ſive, illa depoſita, in aliam ſpeciem demigret. Ex ſolidis partibus caro, adeps, & quæ a Græcis parenchymata vocantur, & totius denique corporis habitus in tumore eſſe poteſt, ſed caro, atque adeps, magnum & manifeſtum incrementum ſuſcipiunt: cæteræ vero partes nec facile, nec ſæpe augeri videntur. Carnis autem nomine, ſi quando de multitudine carnibus inſita ſermo erit, compoſitam carnem, vel muſculos intelligi volo: non illam ſimplicem, quam nonnulli parenchyma nuncupant. Ea autem duobus modis tumeſcit, uno quidem, quum ſupervacanea humiditate inſtar lanæ, aut ſpongiæ repletur, ut fieri videmus in illa hydropis ſpecie, quæ leucophlegmatia nuncupatur, quamvis enim nulla omnino bilis, aut gravitatem, aut ullum præter naturam tumorem, in univerſo corporis habitu conflare poſſit, (excitaret enim quempiam alium affectum antequam uſque eo creſceret) pituita tamen, non quidem omnis, ſed quæ in prius dicto hydropis genere exiſtit,

De Mult. cap. 10. 11.

De Mult. cap. 11.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

po-

poterit ſanè hujuſmodi multitudinis ſymptomata efficere, ſiquidem voluerimus hoc etiam crudorum humorum genus, pituitam numerare, nam ſi diverſum eſſe poſuerimus, opus fuerit ex tali quoque humore capere multitudinis differentiam, idem etiam fieri cernimus in laſſitudine tenſionaria nuncupata: in qua humores ad membra transfunduntur: & denique in omnibus ferè tumoribus præter naturam conflatis, tumores enim atque inflammationes, multitudinis affectus eſſe, nemo eſt, qui dubitet. Alter vero modus, quo caro in tumore eſt, non ad humorum, ſed ad ipſius carnis ſubſtantiæ incrementum pertinet: quemadmodum Athletarum habitus manifeſte declarat. Has differentias tumorum, qui in carne hærent, ſi cum ejus, quæ proprie dicitur, multitudinis generibus conferre velis, primam quidem illi, quæ in vaſis ad enchyma vocatur proportione quadam reſpondere dices: alteram autem ei, quæ vires deprimit. Neque vero caro ſola ſecundo modo tumeſcit; ut in lingua interdum ſe vidiſſe Galenus teſta-

De Mult. cap. 11.

Ibidem.

De Morb. differ. ca. 9.

teſtatur, ſed duriores etiam ſubſtantiæ idem patiuntur, vidimus enim non ita raro in ipſis oſſibus quoſdam quaſi nodos, & eminentes tumores, quanquam id Hippocrates quaſi portentum in Hegeſiſtratii dentibus ſe obſervaſſe narret. Equidem inferiora quoque femoris capita in elegantiſſima Matrona Romana, e nobili Vallenſium genere nata, in tantum tumorem elata eſſe animadverti, ut viri, vel maximi capitis magnitudinem longe ſuperarent, id autem ſolus ego ex his, qui aderant medicis, hac conjectura aſſecutus ſum; quòd mulier ad omnes partes facile, ſoluteque moveretur: & femoris capita, etſi adeo tumida, ac turgida facta eſſent, nihilominus naturalem figuram retinerent, quæ quum tentaſſem cæteris perſuadere, ab omnibus reclamatum eſt, ſemperque eis ludibrio fui; quoad mortua muliere, ſectio ipſa omnem controverſiam diremit: & rem ita, ut ego dicebam, ſeſe habere patefecit. Sed, ne a propoſito egrediamur, ſciendum eſt: præter ſolida ſubſtantias, aëreas quoque in corporibus

4. De Mor. vulg.

ribus animantium augeri ſolere : ut ſiccum, & humidum vaporem, itemque fumoſam, & exuſtam exhalationem : atque ab his, non minus, quàm ab humoribus partes corporis diſtentas, acerbiſſimis doloribus cruciari, hoc autem accidit, vel naturali calore imminuto, vel etiam particulis unà cum humoribus præ immoderato calore efferveſcentibus, quam quidem affectionem hi experiuntur, qui ardentem, aut peſtiferam febrem patiuntur : tum enim fervidus ſanguis incenditur, humores funduntur, ac proinde in flatum vertuntur, à quo quidem flatu non raro arteria, non dicam concitata, ſed repleta, licet parum poſt æger ſit moriturus, fictam tamen magni pulſus ſpeciem tangenti repræſentat : fictam dixi, quia in motu ipſo non magna dilatatio percipitur, ſed tumida quodam modo, & elata apparet arteria.

2. De Comp. med. perloc. cap 1. De Mult. cap. 8. De Mult. cap. 10.

C CAP.

CAP. IX.

De humorum differentiis, & affectionibus; quae aut a quantitate, aut a qualitate, aut ab utrisque proveniunt.

POSTQUAM ex his, quæ paulo ante diximus, manifeſtum eſt, multitudinem in humorum exuperantia conſiſtere: & propterea ab incremento tum ſolidorum, tum aëreorum corporum ſejungi: ſedemque multitudinis univerſum corpus eſſe poſuimus: conſequens eſt, ut de multitudinis qualitate diſſeramus. Modus igitur ejus, præcipue in humoris natura, in menſura quantitatis, atque in ſedis differentia poſitus eſſe videtur, hæc autem, quoniam in priori definitione implicata ſunt atque confuſa, evolvenda modo & diſtinguenda nobis erunt. Et quidem de humoribus primum rectum eſt, ut agamus, quandoquidem reliquorum duorum conſideratio ab ipſis quodammodo pendet, quum

quum autem humorum quoque ſpecies, differentiæ, & affectiones multiplices ſint, atque variæ, harum etiam diſtinctio neceſſario afferenda eſt. Humida ſanè dicuntur, quæcunque aquæ conſiſtentiam habent : quorum partim excrementa ſimpliciter ſunt, ut ſpuma, ichor, pus, ſedimentum, ſordes, lotium : partim humores proprie dicti, ut ſanguis, pituita, & bilis utrunque genus atque horum ſinguli rurſus in plures differentias dividuntur, diſtinguitur autem ſanguis ab aliis tribus humoribus, forma duntaxat, non re, aut loco, etenim illis perpetuo admiſcetur : quoniam in venis nunquam adeo purus ac ſincerus contineri deprehenditur ; quin unà cum eo quippiam bilis, vel pituitæ, vel ſeroſæ humiditatis inſit, ea tamen ratione cæteros humores cum ſanguine commiſceri, exiſtimes velim, ut poteſtate, non actu ab eo contineantur, & ſolius ſanguinis ſpecies, quæ quidem ſenſu percipi poſſit, appareat, ita ut ab eo, quod in hac permiſtione pollet, potiusque eſſe res nomen acceperit : ea tamen ratione, ut non De Mult. cap. 10.

negemus ſanguinem, quamvis ejus natura ab aliis humoribus diſtincta ſit, propter eorum incrementum varias ſubire differentias. Quòd autem cæterorum formæ multiplices ſint, cuivis manifeſtum eſſe arbitror, nam pituitam dulcem, vel acidam : melancholiam fæculentam, vel exuſtam : bilem pallidam vel croceam eſſe ſentimus, & præter has, multas alias hujuſcemodi differentias, in animalis corpore ſæpe conſpicimus. Affectiones quoque varias, ac diverſas humores patiuntur : quæ ſæpe propriam eorum ſpeciem, aut depravare, aut in aliam convertere ſolent. Et quidem a coctione cruditas, vel aſſatio oritur. In permiſtione autem vicium eſt, ſi aut impure humores miſceantur; aut diſſolvantur. In motu vero nimia concitatio, vel remiſſio eis detrimentum affert, quæ omnia, non ſolum per ſe ipſa viciosa ſunt, ſed etiam corruptelæ, quæ præcipua eſt in humoribus depravata qualitas, & quarundam aliarum affectionum cauſæ eſſe ſolent, ad hos autem, & ſimiles errores procreandos modo quantitas, modo qualitas

litas peccat ; atque hæc duo , non ſolum interdum ſimul copulantur ; verum etiam ſibi ipſa quodam modo cauſæ ſunt mutuo , & occaſionem ſibi invicem præbent , ut naturæ limites egrediantur , non raro enim evenit , ut humoris qualitas , quæ natura ſua moderata , rectaque ſit , propter quantitatem prava cenſeatur : & viciſſim quantitas , quæ ex ſe menſuræ modum non ſuperet , merito qualitatis conſecutione quadam redundare intelligatur : quod ſcilicet humor a propria perfectione defecerit ita , ut ad opera naturæ inutilis effectus , niſi expurgetur , corrigi , emendarique minime poſſit. Hoc vero tum quantitatis , tum qualitatis vicium non uni modo ſemper , eademque ratione contingit , ſed modo levius modo gravius , ſive æqualiter in utraque , ſive in una magis , quàm in alia peccetur , quod ſane æſtimatur , pro ratione , qua ab ipſo ſanguine diſtant humores : a cujus generatione , ſi quando in ea natura multum aberrat , omnes cacochymiæ differentiæ principium ducunt.

4. de Sanit. tuen. cap. 4

CAP. X.

De sanguinis, & humorum incremento, quod in multitudine fieri solet, secundum Galeni sententiam.

De Mult. cap. 3. 11. 12.
De Mult. cap. 8.
2. De Comp. med. p. loc. cap. 1.
De Mult. cap. 10
Sangeiff. cap. 7. m.
De Mult. cap. 6. 10.
De Mult. cap. 10. 11.
De Mult. cap. 11.

His ita constitutis, operæ pretium erit docere, numquid in multitudinis affectu sanguis solus augeatur: an reliqui etiam humores: vel unus, vel plures, vel omnes, sive cum ipso sanguine, sive seorsim, quod sane hi, qui Galenum ætate antecesserunt, quorum esse videbatur hanc rem declarare, non modo perfecte non tractaverunt, sed ne attigerunt quidem. In multitudine igitur (ait Galenus) aut sanguis solus, aut omnes quatuor humores æque augentur, quod quidem dictum non caret difficultate: præbetque occasionem dubitandi, nam, si ex ejus sententia sanguis purus, & integer, ab aliis humoribus prorsus sejunctus, nusquam reperitur: & nihil refert humoresne, an sanguinem redundare dicamus: unam enim eandemque rem innuimus: fieri non po-

poterit, ut aut diviſio illa manca, atque imperfecta non ſit: aut ſaltem idem bis non dicatur ſine utilitate, nam quum dicit Galenus, ſanguinem, & humores æque redundare, ſi de miſto ſanguine interpreteris, unum, idemque apud eum ſignificabit: ſin autem de eo, qui proprie ſanguis vocatur, quique non æquabiliter cum cæteris humoribus crevit, ſed in admiſtione longe pollet, & incrementum ampliſſimum poteſt obtinere: tum vero diviſionis tertium membrum deſiderabitur: quod quidem in neutro duorum implicite continetur, etenim in multitudine, vel ſanguis ſolus, vel cuncti humores æqualiter, vel unus eorum duntaxat, exiguum obtinens incrementum redundare poteſt, & quidem hanc poſtremam partem, quam oſtendi in priori partitione deficere, alio in loco Author idem tetigit: ubi nos admonet, ut diſcernamus, an propter ſanguinem ſolum multitudo contingat, an vero ob aliquam humoris admiſtionem. Quanquam hæc etiam diſtributio nihilominus, quàm ſuperior imperfecta eſt, membrum enim, quod

Ibidem.

De Mult. cap. 12.

ibi secundo loco positum fuerat, hic est prætermissum, quamobrem opus est, ut id, quod deest, ex pluribus Galeni locis colligentes, divisionem hoc pacto compleamus. In multitudine interdum quidem sincerus sanguis solus augetur, & tunc ea ipsius species, quæ sub sensum cadit, illius tantum, nec ullius alterius humoris notas præsefert, ubi vero omnes humores pariter crescunt, misti sanguinis indicia apparent, quòd si quis ex illis tribus parva mensura augeatur; sui quoque notas, & indicia prodit. Hæc est vera, ni fallor, Galeni sententia ex pluribus sane colis collecta: in quibus, quoniam nec clare, nec eodem modo semper loquitur, atque etiam multa brevitati studens nonnunquam prætermittit, sæpe videtur aliis parum in ejus lectione versatis errandi occasionem dare.

CAP.

CAP. XI.

De cacochymia, num plethos ſit, & num in ea ſola qualitas peccet.

POSTQUAM oſtendimus multitudinem in ſanguine, & in cæteris humoribus conſtitutam eſſe, quærendum eſt, numquid in humoribus aliud incrementum præter hoc, quod expoſuimus, reperiatur: & an poſſit illud quoque πλῆθος recte appellari. Quoniam cacochymia apud Galenum nihil aliud ſignificat, quàm vitioſi ſucci copiam: ſemperque in ea unus, aut alter ex humoribus, ſanguine excepto, augeri ſolet: ita ut ſine humoris vitio, & copia, neque exiſtere, neque intelligi poſſit: dicendum videtur, eam quoque pleonexiam quandam eſſe, non tamen πλῆθος, aut πληθώραν ſimpliciter dici poſſe, ut in hujus operis initio docuimus. Ex quo ſequitur, ut non mediocri reprehenſione digni ſint illi, qui cacochymiam in ſolius qualitatis vitio ſtatuunt, nam, quum humores numero plures, forma diverſi,

2. de Comp. p. loc. cap. 1. 13 Metho. cap. 6.

versi, actionibus contrarii, vitio multiplici præditi, facultate denique dissimiles, nonnunquam etiam inter sese copulati, cacochymiam gignere soleant: nihil aptius, commodiusve fieri poterat, quàm uno qualitatis nomine hæc omnia exprimere, quippe quæ a Galeno interdum pro rei forma, nonnunquam etiam pro vitio usurpatur: quorum utrunque in cacochymia præcipue explicandum erat. Non tamen iccirco putandum est, in ea succi copiam non redundare, nam præterquam quòd & nos sæpe eam accrescere videmus; & Galenus ipse non raro idem ostendit, ne fieri quidem potest, si humoris species, & qualitas effectæ sint inutiles, ut copia, quamvis per se ipsa talis non sit, ea tamen de causa, nimia aut superflua, aut saltem inutilis non censeatur. Ex his jam patet, cacochymiam esse humoris redundantiam a multitudine specie differentem: ac propterea non simpliciter, sed cum adjunctione, quemadmodum & alia nonnulla, aliquando πλήθους nomine dignari, ut in principio hujus libri dicebamus.

13. Metho. cap. 6.

4. de San. 4. tuen. cap. 1. Aph. 2. 23.

4. Metho. cap. 6. 2. de Comp. med. p. loc. cap. 1.

CAP.

CAP. XII.

De proportione menſuræ ſanguinis, & cæterorum humorum in multitudine conſideranda.

POSTQUAM humorum, qui in multitudine augentur, numerum & ſpeciem declaravimus: non erit inutile, modum menſuræ eorundem definire. Menſura igitur duplicem habet relationem, unam quidem, qua omnes humores ſimul, vel ad vaſa, quæ illos continent, vel ad facultates, quibus fulcti ſuſtinentur, referri conſueverunt, & de hac paulo poſt diſputabimus, alteram vero, de qua nobis ſermo nunc eſt, quum ſinguli humores inter ſeſe mutuo conferuntur, hæc autem eo menſuræ modo, & analogia nititur, quo humores cuncti in unum conſpirantes, ſanguinis cumulum conflare dicuntur, quod quidem fieri intelligimus, non quando imminutus antea ſanguis ad priorem menſuræ modum revertitur, (ſic enim minus proprie augeri diceretur) ſed ubi ad ſolam

De Mult. cap. 10.

ſolam humorum, quæ ſecundum naturam eſt, menſuram reſpicientes, ſanguinem præter juſtam ac debitam ſymmetriam creviſſe deprehendimus. Fit autem hæc immoderatio, quotieſcunque abundat, atque ſuperat id, quod uniuſcujuſque naturæ congruens eſt, quod quoniam dupliciter contingit, nempe omnibus humoribus, vel paululum, vel plurimum auctis: iccirco Galenus interdum ſimpliciter, interdum plurimum eos creviſſe dicit, quæ tamen verba non ſunt ita intelligenda, quaſi maximum humorum incrementum, cuilibet multitudinis ſpeciei promiſcue, & communiter conveniat: ſed tanquam ejus, quæ ad enchyma vocatur, proprium ſit, in illam, quæ ad vires ferentes refertur; non dicam nullo modo, ſed obſcuriſſime id fieri Galenus non ſemel admonuit, niſi vero hoc, non ad vaſa, ſed ad naturæ commoditatem referre libeat, verum tunc (ſi ejus placita ſequamur) plurimum quidem onerare, atque urgere materia dici fortaſſe poterit: plurimum vero creviſſe nequaquam, nam plurimum creſcere humoris eſt: plurimum

2. de Comp. med. ploc. cap. 1.
2. de San. tuen. cap. 7.
De Mult. cap. 10.

rimum autem onerari, & urgeri, facultatis, quanquam, ut id, quod ſentio, dicam: utrumvis horum affirmes, dubitationis, & quidem meo judicio, non contemnendæ, occaſionem præbeas, quam nolo hoc in loco afferre, quoniam de ea paulo poſt dicendum erit, nunc id, quod propoſitum eſt, proſequamur. In hoc humorum incremento proportio talis eſt, ut ſanguis nimis pollere, & exceſſum ampliſſimum adipiſci poſſit, cæteri vero humores, vel æquabiliter augeantur, vel certe unus paulo plus, quàm reliqui; id autem fit, quoniam niſi adſit qualitatis vitium, ſolius ſanguinis incrementum, quod quidem animadverſione dignum ſit, juxta Galeni ſententiam fieri contingit: aliorum autem humorum amplificatio, nec magna, nec diuturna eſſe poteſt, præter corruptionem, & pravitatem, itaque quum hi ſeorſum a ſanguine copioſe, & abundanter creverint: non plethoræ, ſed cacochymiæ affectionem excitare ſolent, licet pituita, quæ excrementum qualitate vitioſum non eſt, & parum a natura ſan-

De Mult. cap. 11. 4. De San. tuen. ca. 4.

De Mult. cap. 11.

sanguinis distat, ac ob solam diminutam coctionem est genita, excessum amplissimum paulo minus, quàm sanguis, præter cacochymiæ vitium forte adipisci possit. Æquabiliter autem dicimus humores augeri, non æquilibritatem æstimantes, sed priorem eorum proportionem, & eam, quæ pari portione per totum corpus fit, distributionem spectantes, quòd si quando particula hæc, æquabiliter, prætermittitur, minime mirum nobis videatur, neque enim semper humores æque augentur, & si interdum ea desit, ex continuatione, seriéque orationis facile potest intelligi. Quòd autem eos quoque succos, quos enumeravimus, una cum ipso sanguine augeri oporteat, vel hinc manifestum esse puto: quia si aut separatim ab eo, aut sedibus disjunctis, aut diversis temporibus crescant: non multitudinis, sed cacochymiæ affectionem procreant, idque etiam si non semper explicetur, semper tamen intelligendum est. Neque vero quicquam refert, si Galenus modo omnes, modo simpliciter crevisse humores dicat: id enim

De Mult. cap. 11.
De Sang. miss. ca. 7.
2. de Sanit. tuen. ca. 7.
4. Metho. cap. 6.
De Mult. ca. 10. 11.
2. de Comp. me. ploc. cap. 1.
Ibidem, ac etiam de Sang. miss. cap. 7.
2. de Sanit. tuen. ca. 7.
4. de Sanit. tuen. ca. 4.
4. Metho. cap. 4.
13. Meth. cap. 6.

enim tum in libello de multitudine, tum alibi apertiſſime definitur: nihilque prætermiſſum eſt, quod ad eam rem percipiendam conferret, nam in cacochymia, a qua potiſſimum multitudo diſtingui debet, quòd etiam ipſa in ſuccorum redundantia poſita ſit, non plures, quàm unus, aut alter ex humoribus, niſi copulata ſit, & miſta, accreſcere ſolet, accedit, quòd humorum ſpecies, ac numerus non debent in ea definitione explicari, quæ quanta ſit ipſa multitudo, ſed in illa, quæ qualis ſit, exprimit. Quòd ſi cui hæc parum probentur, & Galenus eo nomine reprehendendus videatur: ſciat is hoc quoque morem eſſe Græcorum, ut ſæpe, quum aliquid omnino, & univerſe enunciare volunt, articulo utantur: is enim apud eos eandem ſæpenumero vim habet, quam hæc dictio, omnis, id quod graviſſimus philoſophus Ammonius in commentariis, quos ſcripſit in Ariſtotelis librum de Interpretatione, ſæpe teſtatus eſt, ac denique rem ita ſe habere ipſemet Galenus aperte declaravit, dum nihil intereſſe aſſeruit, De Mult. ca. 6. 10. 11.
humo-

humoresné, an sanguinem crevisse dicas. Si ergo hæ particulæ, humores omnes, simul, æque, pro veteri proportione, in toto corpore, non semper, explicantur, ex his, quæ orationem antecedunt, & subsequuntur, id, quod sententiæ deest, adjicere oportet.

CAP. XIII.

De multitudinis peccato non in sola copia, sed etiam in qualitatis vitio considerando.

QUUM eorum, quæ redundant, hoc quidem quantitate, illud vero qualitate peccare dicatur: id fermè ab omnibus perinde accipi solet; quasi in ea redundantia, quæ nomine qualitatis indicatur; nulla succi copia redundet: atque item in illa, quæ quantitatis verbo designatur, nulla insit qualitas inutilis, & prava, quod quum equidem censeam a veritate longe abhorrere: non parum utilitatis allaturum me esse opinor, si quomodo res se habeat, docuero. Multitudo

igitur non ſolum ratione copiæ peccare poteſt, verum etiam omnium ferè vitiorum, quæ in cacochymia obſervantur, particeps eſt. Nam (ut ab intemperie ordiar) quis audeat negare, ſanguinem, ubi copiæ is modum exuperaverit, & multitudinis affectum commoverit, ad quamlibet intemperiem, ſive ſimplex ea ſit, ſive copulata, ex ſui natura, ſine aliorum humorum permiſtione, devenire poſſe? quandoquidem in continentibus febribus incendi ſanguinem apertiſſime videmus. Quòd ſi fervor ſine ſanguinis vitio, quod cacochymiam vocant, poteſt eſſe multitudinis comes: cur nam concedendum non eſt frigiditatem quoque, & quidem alicujus momenti, cum eadem copulari poſſe? At dices, ſimul atque id accidit, ſtatim cruditas conſequitur: ejusque ratione, quum ſanguis vitio afficiatur, multitudinis naturam amittit. Ego vero, ſi cruditas non vitioſæ, ſed diminutæ coctionis effectus ſit, etiam ſi ſanguinis ornatus, & perfecta, expletaque omnibus ſuis numeris ſpecies in ea deſideretur, cur in cacochymiæ

generibus numerari debeat, non video, nam quum beneficio coctionis corrigi, atque emendari possit: propria quidem ratione alteratio, externa vero, & adventitia purgatio ei conveniet: ubi scilicet crudus humor usque adeo creverit, ut calor naturalis nequeat eum propriis viribus devincere, atque superare, hoc autem quando evenit, si qua exinaniendi ratio adhibenda sit, admonet Galenus, nisi aliquid impediat, ut sanguinis missione, familiari nimirum multitudinis auxilio, utamur. Quòd si, quia imminet ei periculum putrescendi, iccirco vitium quoque non jam absolutum, & perfectum, sed quasi inchoatum in illa esse dixeris: pari ratione ego, tum multitudinem, quæ continentem febrem parit, tum eam, quæ ad vires refertur, in cacochymiarum numero collocabo: quia & ipsa nihilominus, quàm cruditas, atque adeo magis fortasse ad putrescendum prompta, parataque est, hanc sententiam Galenus ipse etiam comprobare videtur, ubi contra Erasistratum de eo, qui in vasorum multitudine,

De Sang. miss. cap. 6. 12.

De Mult. cap. 7.

dine, tum virium, tum ſanguinis fit incremento, differens, multum pituitoſi ſanguinis ex deſidia, abſque hoc, quòd vires quoque creſcant, coacervari poſſe aſſeruit : is etiam in multitudine virium non ſemper ſanguinem auferendum eſſe monet : quum ſcilicet crudus ſuccus in corpore coacervatus fuerit, unde quis facile conjicere poteſt, virium multitudinem ex crudo ſucco interdum in corpore coacervari, non ſemper vero ex perfecto ſanguine, vel ex omnibus humoribus ſupra modum auctis fieri. Eandem ſententiam idemmet author comprobare videtur, ubi febrem cum plethorica diſpoſitione ex recentibus cruditatibus ortam, curare docet. Quo fit, ut humor crudus, ubi modum in ſanguine excedit, vel ſub multitudinis ratione comprehendi debeat, vel ſi hoc mavis, ſaltem cacochymiæ nomen proprie non mereatur. Poteſt autem ſanguis ob ſolam intemperiem non modo calidior, frigidiorve reddi, ſed etiam humidior, aut ſiccior, pariterque humidior, atque frigidior, vel frigidior & ſiccior: calidiorque & humidior, vel calidior

De Sang. miſſ. cap. 12.

Ibidem, & 1. ad Glau. cap. 14.

De Mult. cap. 11.

& ficcior, nullo fcilicet aliorum humorum exuperante, quòd fi & ob illorum miftionem ad injuftam temperiem devenerit: cum cacochymia, talis temperatio prava conftabit. Verum, quòd dicat Galenus fanguinem propter folam intemperiem humidiorem factum, majorem copiam excrementorum aquæ fimilium in fe ipfum aggregare: eamque affectionem, fimplicem fanguinis intemperiem, non etiam cacochymiam appellet: id certe non omni ex parte falfum alicui videri debet, etenim, licet ibi non qualitas fola fanguinis crefcat, fed ferofus etiam humor, qui æftimatur cacochymiam gignere, fanguini humidiori jam facto admifceatur; vel ipfummet fanguinem, quum plurimum eft dilutus, fluidamque confiftentiam, ultra quàm fatis eft, acquifivit, vel certe ejus ichorem, qui ab aliquibus fanguinis tenuior pars effe creditur, his verbis defignari facile credi poteft. Quòd fi ejufmodi ichorem, excrementum aquofum (quod vocant) effe contendas, fciveris quoque, id qualitate plurimum, fubftantia vero, &

De Mult. cap. 11.

& copia non adeo creviſſe a Galeno dici, ut cacochymiam excitare poſſit. Quanquam hoc quoque conceſſo, quum ſanguis eo pacto dilutus ab Ariſtotele, & ab aliis, crudus eſſe dicatur, ſequi tamen videretur, ut iſta hæc cruditas in pravæ, & ſimplicis intemperiei, non in cacochymiæ differentiis proprie numeranda eſſet, ſed quovis modo res ſeſe habeat, non multi facio: moneo tamen eos, qui minute hanc rem partire volunt, ut meliora inquirant. Atqui præter primas qualitates, craſſities, & lentor, quæque his contrariæ ſunt, multitudini ſolent adjungi. Neque etiam humorum miſtio, quum hi modum paululum egreſſi fuerint, multitudinis rationem tollit, ſi vero ob horum admiſtionem, ſanguis octo intemperierum exceſſum capiat, illique nulla ſervata menſuræ proportione, eo loco, eoque tempore, quo minime oporteret, inter ſeſe commiſceantur, juxta Galeni expoſitorum ſententiam, (id enim nos non omni ex parte verum eſſe credimus) ipſe ſanguis impurus, ac vitioſus redditur: ideo-

De Mult. cap. 11.

que multitudinis nomine relicto, cacochymiæ affectionem subit. Atque idem evenire existimandum est, ubi connexorum humorum mistio, & forma, quemadmodum cernimus in lacte fieri, dissolvitur: contingit enim ut humores, qui a sanguine, non secus, atque a lacte caseus, butyrum, & serum potestate continentur; parum, aut plurimum ab ipso segregentur. Hæc licet a Galeno recte videantur tradita, nobis tamen dubitandi nonnihil loci relinquunt, nam qui fieri potest, ut in cacochymia, simplex & unius qualitatis tantum intemperies reperiatur: quum singuli humores duarum primarum qualitatum excessum sibi vendicent? Nisi forte velis, duos humores altera solum qualitate contrarios, pari mensura copulari, ita enim pituita, & melancholia si misceantur, neque humidam, neque siccam, sed frigidam modo intemperiem efficient, eodem modo imaginari possumus, sanguinem ex pituitæ permistione fieri humidiorem, temperatum vero in calido, & frigido: eundemque accedente flava bile, calidiorem

De Mult. cap. 11.

diorem tantum evadere, absque aliquo humidi & sicci excessu, sanè ex mistione unius succi, certe neque siccior, neque frigidior, tantum sanguis efficitur, verum ex duorum humorum permistione hoc facillime contingere poterit, nam ob pituitam, & atram bilem solius frigiditatis excessum obtinebit, sicut utriusque bilis participatione siccior solum evadet; intelligere autem oportet, istos humores bene cum sanguine permistos, ita ut ex his, una tantum ejus massa conflata sit, multo autem melius hoc fieri posse tibi persuadebis, si sanguinem ante alicujus humoris permistionem, simplici intemperie præditum esse imagineris. Sed licet hæc a me in gratiam Galeni excogitata sint, nihilominus non omni ex parte nodum dissolvunt: quovis enim modo dicas, hæc inæquabilis potius, quàm simplex intemperies esse videtur, quandoquidem in ea plures qualitates, facultate inter se contrariæ, variique humores specie differentes aberrant. Jam vero quòd unius humoris animadversione dignum incrementum non solum caco-

chymiam pariat, sed etiam multitudinem semper tollat, id mihi non facile potest persuaderi, nam ex sententia Galeni cacochymia est, ubi unus humor, quicunque ille sit, præter sanguinem, cæteros plurimum superat, multitudo vero, ubi sanguis solus, vel cum eo omnes humores aucti fuerint. Potest inquit ipse sanguis in plethoricis dispositionibus excessum amplissimum adipisci, nullus aliorum potest, humorum enim pravitas id genus, non etiam multitudo, neque plethora nuncupatur, hæc Galenus, qui tamen considerare debuisset, nos sæpissime cernere utramque harum affectionum in universo vasorum genere, mutuo complicari, unde etiam sequi videtur, in vasis plures humores simul posse mensuræ modum plurimum excedere, equidem vidi juvenem venarum multitudine turgidum, ob aquæ frigidæ potum, vesicæ, qua bilis continetur, meatu, qui duodeno intestino terminatur, obstructo, in morbum regium repente incidisse, & tamen utriusque affectionis symptomata in eo fuisse, non modo Galenus, sed

De Mult. cap. 11.

Ibidem.

ſed etiam nemo (opinor) ſanæ mentis negaverit: idque præſertim, quia licet hanc complicationem multitudinis ſcilicet, & cacochymiæ in vaſis fieri poſſe, aperte, quod ſciam, non dixerit; eam tamen extra vaſa contingere non ignoravit. Tertium autem, inquit ipſe, laboris genus, phlegmonωdes ſcilicet, in plethora ſimul cum prædicta fit cacochymia, hæc ille. Sed præter eas, quas antea poſuimus affectiones, in ſanguine conſiſtentes, illa quoque afferenda, & conſideranda eſt, ob quam copioſus ſanguis cum flatu permiſtus, in omnes venas diffunditur, quod quidem ſine ullo manifeſto humoris vitio quandoque fieri poſſe, obſervavi in quodam amiciſſimo meo, & medico doctiſſimo, flatus enim tametſi poſſit per ſe diſcuti, conſpicitur tamen nonnunquam cum multitudine, atque cum cacochymia copulari, & quidem quum multitudini annectitur, male profecto ſanguinem afficit, ejus tamen affectio non debet cacochymia nominari. Concitationem porrò in ſanguine, ſine vitio ipſius fieri poſſe, argumento eſt ejus fervor,

4. de San. tuen. cap. 2.

&

& concursio ad varias, diversasque partes, nam dum in propria sede commovetur, quasi unda turgescit: postea vero quàm eam reliquit, huc & illuc confluit: ac siquid ei resistat, motibus contrariis jactatus, eatenus impellitur, & repellitur, quoad suo impetu, atque violentia, vel alienam occupat sedem, vel disruptis vasorum tunicis, eorumdemque osculis reseratis, in varias partes, aut etiam extra corpus effunditur, sin autem refluat, vel calorem naturalem obruit, & extinguit, vel patentes meatus obstruit, vel iter expeditum intercludit, vel in spiritus vasa transcendit: Quòd si contra, idem sanguis obtorpuisse, & quasi jacere videatur, nec ea, quà oporteret, incedat, nec quo expediret, pertineat, ita etiam non minus, quam quum nimium est commotus, & concitatus, male afficitur. His atque aliis multis affectionibus sanguis laborare solet, ex quibus quædam, etiam quòd insignes sint, multitudinis rationem non tollunt, aliæ vero, si parvum habeant momentum, vel brevi tempore afficiant, nullo negotio corriguntur,

guntur, & ob hanc rem cacochymiæ nomen, ſanguini earum cauſa nequaquam eſt tribuendum, ſin modum longe, multumque ſuperent, vel diu perdurent, corruptionem quoque brevi important, quæ tamen, niſi multi ponderis ſit, multitudinem minime tollit, neque enim ſuccum adeo impurum, inutilemque reddit, ut is propriam formam depoſuiſſe videatur: aut, ſi quid in eo vitii lateat, non poſſit facillime emendari, & in priſtinam incolumitatem reſtitui. Ex his ſatis jam patere arbitror, multitudinem poſſe eaſdem pravæ qualitatis differentias ſuſcipere, quæ in cacochymia apparent, ſed quoniam multitudo ſine illis nonnunquam exiſtit: & etiam ſi adſint, aut nullum, aut perexiguum vitium excitant, propterea ſolent ab authoribus, perinde ac ſi nullæ omnino eſſent, prætermitti. 2. Apho. 17.

CAP.

CAP. XIV.

De propria multitudinis sede, num vasa, an totius corporis habitus, an horum utrunque ea sit ponenda.

De Mult. cap. 10. 11.

QUUM igitur ea, quæ multitudo proprie dicitur, in sanguinis redundantia, ut exposuimus, posita sit: hicque non quovis modo; sed tanquam præcipua materia, eidem subjiciatur, adeo ut sine eo consistere non possit, in solis vasis resideat necesse est, aut concedendum fuerit, ipsum sanguinem extra vasa ob solam copiam redundare, verum si vasa egrediatur, vel in aliquam corporis sedem, in quam non debet, effundetur : & tunc, aut in grumum vertetur, aut putrescet, aut tumorem excitabit præter naturam : vel in aliquem locum a natura institutum recipietur : is autem, ut sectio docet, aut est utraque cordis cavitas, aut sunt duræ cerebri membranæ sinus, in quorum plerisque mirum naturæ artificium, ab aliis anatomicis (quod sciam) minime est animad-

adverſum : aut eſt uteri capacitas, ubi fœmina ſemen concipit, quorum locorum nullus ad multitudinis coacervationem accommodari poterit, quia ea in ſanguine abſque vitio, quod animadverſione ſit dignum, toto animalis corpore diffuſo, poſita eſt, ob id igitur, quòd in multitudine ſanguis abſque vitio per univerſum corpus diffundi debet : reliquum eſt, ut ea tunc coacervari credatur, quum ſanguis exigua, & frequentia vaſorum oſcula egreſſus, ſingula membra nutriturus eadem irrigat, atque perfundit. De Mult. cap. 10. Sed hoc etiam falſum eſſe apparet, Contra Juli. cap. 7. quamvis enim Galenus multitudinem 6. de Sanit. tuen. ca. 13. in toto corpore, contra nonnullorum 13. Meth. cap. 6. ſententiam, fieri aperte confirmet : 2. de comp. med. per jubet tamen, ut eam in toto animalis loc. c. 1. corpore non ita conſiſtere putemus, De Mult. cap. 11. quaſi utrumque genus corporum, & Ibidem. vaſorum, & carnium læſum ſit, nam præterquam quòd alterutrum eorum ſeparatim, & utrumque etiam ſimul lædi poteſt : corporis habitus, illius tantum, quam analogia quadam multitudinem vocari diximus, non autem ejus, de qua nunc agimus, propria

ſedes

sedes existimari debet, quod ubi de carnium tumoribus loqueremur, abunde juxta Galeni sententiam declaravimus, licet is (si verum fateri licet) hac de re non semper eandem proferat sententiam: sed plerumque, nisi, quæ ipse scribit, præsenti animo legas, pugnantia dicere videtur: aut relicto præcipuo libri scopo, ad alios, nulla prius adhibita distinctione, divertere.
De Mult: cap. 4. Quærit (inquit ipse) præsens disputatio, non solum hæc (scilicet in venis, & arteriis) sed in quavis particula satietatem: ut jocinore, vel corde, vel renibus, vel colo, vel cerebro, vel osse. Ad hujus quoque rei probationem, possunt a carnium tumoribus & gravitate argumenta assumi, de quibus quum paulo post, ut rerum series exigit, sermonem habiturus sim, non est, quòd hic aliquid de his nunc
De Mult. cap. 11. dicam. Vasa autem voco, non solum venas, sed etiam arterias: mutuum enim inter se consensum habent, & suorum osculorum beneficio, succi hinc illinc fluere, atque refluere possunt: quæ quidem mutua fluxio continenter fit, nisi humores usque adeo tena-

tenaces ſint, & craſſi, ut non facile a venis in arterias derivari poſſint. Notandum eſt autem, nos humores cunctos ſimul, & per univerſum corpus pariter debere diſtribui, propterea dixiſſe : quia ſi horum alterum abſit, multitudo conſtare minime poteſt, nam cacochymiam quoque in totum corpus diffundi poſſe, & morbus regius demonſtrat : & ipſe Galenus ſæpe teſtatur : atque humores in aliqua parte ſola, unà omnes quandoque cogi, tum carnis, viſcerumque tumores præter naturam, tum varices, ac venæ ſedis inflatæ apertiſſime declarant.

4. Metho. cap. 4.
6. de San. 4. tuen. cap. 13.

CAP.

CAP. XV.

De duplici multitudinis relatione, & de vasorum nomine, substantia, capacitate, atque affectionibus.

EXPOSITO genere multitudinis; materiaque ei subjecta, & loco, ac sede, qua continetur, demonstrata, deinceps declarandum est, ad quid eadem referatur: id enim plerique antiquorum quærere prætermittentes, multitudinis naturam non recte perceperunt, atque idem nobis fortasse accideret, nisi Galenus rem hanc diligentissime explicasset. Quoniam igitur fieri non potest, ut multitudo respectu, qui nusquam sit, constituatur: ejus mensuram, ut dudùm diximus, ex duplici collatione æstimare oportet: quarum altera, de qua paulo ante disseruimus, singuli humores mutuo inter sese conferuntur: alterius vero ratione, aut solus sanguis per se, aut omnes humores simul, tum ad vasa, quæ eos continent, tum ad facultates, quæ eosdem substinent, a Galeno

De Mult. cap. 1.

Ibidem.

Galeno referri creduntur : de qua jam
dicere aggrediar , si prius, obscuritatis
errorum vitandorum causa , vasis ,
facultatisque naturam, & affectionem,
quantum postulat præsens negotium,
explicavero. Vas igitur non solum
veluti locus, rem aliquam undique
comprehendit, sed etiam proprias extremitates,
& quiddam quasi inane ex
omni parte interjectum habet : quamobrem
non solum ad alia continenda 4. Phy. ca. 4.
aptum est, verum etiam ipsum quoque
moveri nihil prohibet : quo fit, ut
quicquid in animalis corpore concavum
est, & aliquid continere potest, 6. De Mor. vulg. com. 2.
id omne medici, latius vim verbi accipientes, tex. 3.
vas appellare consueverint, 1. de Semi. cap. 5.
itaque non solum ventriculus, vesica, Introduc. ca. 9.
& cætera ejusmodi, sed etiam totius 2. de Plac. Hip. & Plac.
corporis truncus, eo nomine ab Hip- cap. 6.
pocrate nonnunquam est nuncupatus,
quin etiam nervos in numero vasorum
collocari sæpe legimus, quia, nisi me
conjectura fallit, ut in sambuco licet
videre, hæc quidem eorum pars continet,
hæc vero contineatur ; & in De Mult.
hoc libello, alios secutus Galenus, cap. 10.
arterias ac nervos, quasi fistulas, &
E cana-

canales ſpiritui dicatos eſſe ſcripſit : nunquid autem in nervis, ac præcipue in eo, qui viſioni inſervit, aliud cavitatis genus inſit, præter id, quod poſuimus, numquidve in eis pori perſpicui conſpiciantur, ac demum num in hac re Galenus ubique ſibi ipſi conſtet, an potius, qui illum reprehendunt, in re diligentioribus anatomicis nota hallucinentur : hæc profecto a nobis in libris Anatomicis, quos jam abſolvimus, diligenter explicata ſunt : nunc ſatis erit admonuiſſe, venas, & arterias proprie vaſa a medicis vocari. Subſtantia autem vaſorum partim quidem mobilis eſt, atque flexibilis, partim vero dura ac tenax : quocirca utraque ipſarum contrariis affectionibus ſubjicitur : & quidem capacitas, idque quod quaſi inane eſſe diximus, magis quàm ipſa ſubſtantia, vaſis propria eſt, quæ ſanè capacitas non eſt par in omnibus, ſed ampla, quæ ut plurimum unica eſſe ſolet, ſi ad unum corpus pertineat, nomine generis vas appellari poterit : ſin ad plura, viciſſim ſibi incumbentia, vel quorum alterum alteri

alteri adhæreat, referatur, proprium nomen non habet: ſinus tamen ſi dicatur, nihil prohibet: cujuſmodi cavitas inter duos muſculos, & præcipue, quum ab humore, vel a ſpiritu occupantur, ſæpe cernitur. Corpus autem amplæ cavitatis expers, plerunque e contrario ſe habet: ut enim magnitudinem numero exæquare poſſit, pluribus, eisque exiguis foraminibus ſolet eſſe præditum. Atqui materia, quæ vaſis incluſa continetur, tum compacta, tum fluida, tum vaporoſa eſſe poteſt; ſi ſit compacta, id quod raro evenit, omnium affectionum, quæ vaſis ſubſtantiæ attribuuntur, particeps erit, ſi fluida, in ſpiritum verti: ſi vaporoſa, rara, vel denſa fieri poterit. Ipſa vero capacitas, ut materiei acceſſu impletur: ita receſſu exinanitur. Corpora autem vaſorum, ſi ſubſtantia eorum flexibilis ſit, & mollis, quum implentur, turgeſcunt, & dilatantur; quum vero exinaniuntur, concidunt atque coarctantur: videmus enim quotieſcunque id accidit, non tantum venas, ſed etiam carnes inſtar ſpongiæ, aut lanæ, nervos

De Inæqua. intemp. cap. 2.

Contra Julia. cap. 7.

De Mult. cap. 8. 10.

nervos quasi funiculos, membranas denique non secus atque tegmina tumescere, & inflari : sin autem tenax, duraque sit vasorum substantia, contrarias habet affectiones : firma enim & stabilis permanens, eundem suorum finium statum semper retinet, & ob eam rem non facile ipsum vas male afficitur, sed materia contrahitur, in angustumque deducitur, id quod aperte ossa declarant : quæ tametsi summe expleantur, tamen haud tument, sed potius materiam, quam continent, comprimunt, atque constringunt, quod quidem sæpissime cernitur in vulneribus capitis, ubi cerebrum fuerit plurimum adauctum, atque os contra firmissime enititur, sed has, & cæteras hujus generis affectiones, vasis ita attribui existimes velim; ut potius substantiæ tunicarum, vel etiam ejus, quæ continetur, quàm capacitatis propriæ esse credantur, de cujus inanitione, & repletione sic habeto, si vas substantia flexibile a facultate propria impleatur, ideo impletur, ac tumet, quia ab ea dilatatur : exinanitur vero, quia constringitur,

gitur; ſi autem aliunde id ipſum fiat, contra res ſe habet, quia enim impletur, iccirco panditur, tumet, atque dilatatur: contrahitur autem, & concidit, quoniam exinanitur.

CAP. XVI.

De facultatum ſubſtantia, efficacitate, & numero, de anima ac ſpiritu mundi ſecundum Platonicos & Stoicos.

ASCLEPIADES, atque alii, qui animalibus omnem prorſus facultatem denegarunt, a noſtra diſputatione, tanquam indigni nomine philoſophi, ac medici, longe repellantur; nos enim, non ſolum fatemur eſſe quaſdam facultates, quæ noſtrum corpus regunt, ſed etiam earum cognitionem cenſemus neceſſariam eſſe ad vim multitudinis inveſtigandam, recteque percipiendam: quamobrem magnopere improbandi, atque accuſandi videntur ii, qui, ſit aliqua iſtiuſmodi facultas, nec ne, præter-

De Mult. cap. 1. De Mult. cap. 3. De Mult. cap. 6.

mittunt quærere : sive negligentia id faciant, sive quòd quæstionem hanc inutilem esse putent; qui vero diffidunt, posse se vim, & substantiam ejus facultatis, quæ animantes regit, penitus nosse, ac certo tenere, satisque habent, si possint ad ejus notitiam ex operibus, tanquam ex conjectura, & signo duci, hos profecto excusatione, & venia dignos censemus. Nos igitur facultatis substantiam quidem certum, & peculiare cujuslibet particulæ temperamentum, efficacitatem vero actionis principium esse statuimus; quum enim pati neque formæ, neque efficacitatis sit, sed materiæ atque imbecillitatis, haud debet facultas, patibilis, materialisve, ullo modo dici. Hic video objecturum esse aliquem, nonne facultatis est sentire? fateor sanè : sed si Theophrasto credimus, in sentiendo, organum, non facultas patitur, tametsi ipsa hujuscemodi occasione excitata, mox sese ad agendum paret, atque instruat, motionemque in ipso instrumento factam comprehendat; & qualis nam sit dijudicet: quòd si qua

De Mult. cap. 3.

passio huic actioni adjuncta est, non debet ea materiæ accepta referri, quippe quæ nihil detrimenti, aut labis, sed utilitatem potius, & ornamentum afferat. Si ergo facultas, uti diximus, actionis est principium, tum secundum substantiam, tum secundum intelligentiam ad aliud referatur necesse est; nam actio est motus, qui ab eo, quod agit, in id, quod patitur, necessario manat, quippiam autem posse vel in se ipsum agere, vel a se ipso pati, mente comprehendi non potest. Sed quoniam haud satis est, facultatum substantiam, efficientiam ac relationem nosse, nisi etiam teneas, quæ, & quot eædem numero sint, id quoque breviter percurramus. Facultates partim naturæ, partim animæ sunt; naturam Hippocrates, & Stoici eam vim appellare solent, quam quidem Plato animam vocat, qua concupiscimus: Aristoteles vero, qua vegetamus, atque eam vim Plato credidit, non solum in animalibus reperiri, verum etiam per universum mundum diffusam, cuncta moderari, & continere. Quod si ita est, ut opinor, nisi

De Mult. cap. 3.

6. de Mor. vul. com. 7. tex. 5.

accidat amica interpretatio, liceat fortasse mirari Galeni varietatem, ac propè dixerim inconstantiam, qui quum in ea re Platoni interdum neque assentiatur, neque repugnet, aliàs vero id tanquam verum dogma recipiat, spirituque & anima omnia plena esse tradat: in hoc tamen de Multitudine libello, contra Stoicos quiddam simile ponentes, acerbius invehatur. Aristotelem porrò quis demum non miretur, qui, ut effugeret quasdam difficultates, eo ipso, quod aliàs in præceptore suo damnaverat, tanquam portu ac profugio furtim uti videtur; cujus etiam verba libuit adscribere, ne quis forte suspicaretur, hæc a me vel odio, vel obtrectandi studio comminisci. Gignuntur, inquit ipse, in terra humoreque animalia, & plantæ: propterea quòd in terra quidem humor, in humore spiritus, in spiritu vero omni animalis calor inest; ita ut quodam modo animæ plena sint omnia, hæc Aristoteles, ad quæ, & ipse, sicut dicebamus, & ejus probatissimus interpres Themistius, confugere coacti sunt, quòd eorum ani-

ma-

De Substan. natu. facul.

De Mult. cap. 3.

3. de Gene. aial. cap. 11.

malium, quæ ex putrida materia oriuntur, nullam aliam cauſam, rationemve poſſent afferre : neque enim poteſt terreni humoris potentia, viſque caloris undique circumfuſi, illud facultati par, & æqualis eſſe, quæ ſeminibus concluditur : ſiquidem nec terræ humor ita, ut ſemen proxima poteſtate animam continet : nec ſolus cœleſtis calor, quippe qui univerſalis, & æquivoca, ut ajunt, cauſa ab omnibus cenſeatur, poteſt eſſe animæ author, niſi aliquis particularis, & determinatus artifex illis modum, & legem imponat. Sed hæ controverſiæ in aliud tempus commodius reſervabuntur : nunc ad inſtitutum noſtrum revertamur : ſatis enim ab eo digreſſi fuimus, adeo ut reprehenſione non mediocri digni eſſe videamur : ut qui penitus noſtro negotio inutiles quæſtiones tractaverimus, ſed certè quaſi inviti, ut videre potuiſti, hoc fecimus, ſiquidem Galenus contra Stoicos diſputans, primum lapidem movit : & illi, qui ſcribendi occaſionem mihi dederunt, ne hac rem ſilentio præterirem coëgerunt.

CAP.

CAP. XVII.

De tribus animæ ſpeciebus ; deque earum facultatibus , muneribus , atque ſedibus ; necnon & de plantarum ſenſu.

NATURA, ut dicebamus, ea animæ ſpecies dicitur, quæ animalibus cum plantis communis eſt, quæ quum non ſolum agat, ſed etiam variis modis afficiatur, ab ejus præcipua affectione concupiſcibilis, tum a Medicis, tum a Philoſophis vocari conſuevit: ſiquidem ea, quæ delectant, aut proſunt, ſi abſint, appetit; ſi adſint, fruitur eis, quæ vero triſtitiam, contra, vel damnum afferunt, fugit, ac rejicit; quoniam autem in appetitu delectatio, & triſtitia ſine ullo prorſus ſenſu fieri non poteſt, propterea Galenus Platonem ſecutus, obſcuram quandam, & obtuſam vim ſentiendi plantis conceſſiſſe videtur, quippe qui putet eas & principio motus per ſe, & facultate, tum jucundas res, tum moleſtas ſentiendi præditas eſſe; neque tamen

De Subſtan. natu. fac.

tamen inficiatur hujusmodi plantarum sensum, a sensu animalium valde distare: etenim tali animæ illarum tantum rerum discernendarum vis tributa est, quæ ad alendum pertinent, quæque voluptatem ac molestiam afferre, aut aliquem similem motum excitare possunt. Hic autem sensus minime foras erumpit, sed intra solum manet. Cæterum hujus animæ sedes præcipua, jecur est: instrumenta, venæ: functio vero, quemadmodum & ipsa facultas, triplex, generandi, nutriendi, & augendi. Generatio quibusdam particulis huic muneri dicatis, materiam penitus commutat, eamque certis lineis finit, atque conformat; & quidem alimento utitur generandi facultas ad id, quod gignitur, nutriendum, augendumque tametsi nihil antequam absolutum sit, proprie nutriri, & augeri dicatur. Nutritio quoque materiam mutat, & substantiam deperditam restituit: formam tamen novam (de organica loquor) nullam inducit, sed eandem, quam reperit, conservat. Incrementum autem neque esse, neque comprehendi

ſine alimento poteſt : ita ut nihil proprii habere videatur, quam ut magnitudinem immutet. Hiſce tribus præcipuis facultatibus, & operationibus, aliæ quatuor deſerviunt : attractio videlicet utilium, inutiliumque expulſio : quæ ſanè munera, actione ſimul, & motu locali perficiuntur. Retentio alia operatio eſt, ad quam, aut nullo locali motu, ſed ſola actione opus eſt : aut eo ſolum eget, quo particula ſe ipſam contrahit, ut alimentum undique amplectatur. Concoctio his adnumeratur, quæ quidem in ea alteratione verſatur, quæ non ſolum rei qualitates, verum etiam ſubſtantiam ipſam poteſt permutare; nunquid autem ea, quam diſcretivam vocant, in harum numero cenſenda ſit, alibi diſputabimus. Jam vero alterum animæ genus, quod proprium eſt animalium, nec poteſt ſuum munus ſine ſenſibus explere, iraſcibile dicitur, & in corde reſidet : cujus etiam calorem gignit, ac tuetur, ſimulque eum per arterias in totum corpus diſtribuit : & propterea tum cor, tum arterias relaxat, atque aſtringit,

git, hujus appetitus in quadam animi vi, & contentione conſiſtit : qua quidem animantes ab injuriis ſeſe defendunt, & difficultates ſuperant. Tertia poſtremo animæ ſpecies, & cognoſcendi facultatem habet, & corporis arbitrio ſuo movendi, cogniti comprehenſione, ratiocinatione, & judicio continetur. Motio autem fit contrahendis porrigendisque membris, ut poſſit animal quo vult flecti, ac ferri, atque etiam dum quieſcit, varias figuras, ſitusque obtinere, & commode regi : ne partes ſuo naturali pondere corruant, & corpus unà totum dilabatur.

CAP. XVIII.

De Multitudine, quæ ad vaſa, & ad enchyma dicitur: de tumore & diſtentione vaſorum: de ſanguinis transfuſione: & de plethora ſecundum Eraſiſtratum.

HIS declaratis, inveſtigemus jam utriuſque multitudinis relationem: ac primum ab ea, quæ ad vaſa pertinere dicitur, incipiamus. Et ſi venæ, & arteriæ proprie vaſa a medicis vocentur, & utriuſque multitudinis ſedes cenſeatur, & materiam pariter utrique ſubjectam, ſanguinem ſcilicet, contineant: non propterea una tantum multitudinis ſpecies ad vaſa, & ad enchyma ſine ulla diſtinctione dici debet; nam quum ad utrancunque multitudinem conſtituendam tria neceſſario concurrant, locus ſcilicet, materia, & ipſius materiæ læſionem facientis incrementum, ex hisque locus, ac materia eadem planè ſit utriusque: ſequitur, ut non ſit ab his duobus multitudinum diſtinctio ſu-

ſumenda, ſed ab eo, quod non par eſt in utraque materiæ incrementum: nec idem utrobique detrimentum deprehenditur. Igitur ſi lubet his vocibus uti, ſicuti etiam nos nunc facimus, ne ab antiquis diſcedamus, cavendum erit, ut ne decepti ob hanc cauſam, rei ipſius naturam minus percipiamus. Si quando igitur multitudinis ad vaſa, aut multitudinis venarum, ſimpliciter mentionem factam eſſe legimus: debemus non ſolum vaſorum amplitudines, & capacitates ſpectare, ſed etiam tunicarum affectiones, id eſt, ſi tumidæ, ac diductæ appareant, & an concidant, contractioresque ſint: atque etiam, quum hæc ipſa multitudinis ſpecies ad enchyma dicitur, non quia in humoribus in vaſa infuſis conſiſtat, nulla alia adhibita diſtinctione, talis eſt exiſtimanda; nam hoc quoque ei, quæ ad vires refertur, commune eſſe demonſtravimus, ſed potius ex menſura ejus, quod infunditur, pendi debet, quod quidem ſpectans Eraſiſtratus, hoc ſolum multitudinis genus, non autem id, quod ad vires refertur,

De Mult. cap. 6. 7.

De Mult. cap. 3. 6.

Orib. 7. ad Julia. cap. 1.

tur,

tur, plethoram appellavit, hoc eſt repletionem ut ita dicam; putat enim illam ex nimia copia & fieri, & dici:

Cap. 2. idque mea ſententia, quemadmodum initio ſcripſi, non abſurde, atque etiam Galenus opinatur ex magna, inſignique ſanguinis acceſſione hanc ab ea diſtingui, quæ ad vires refertur: in qua quidem vaſa, ut ipſe interdum dicere videtur, aut nihil prorſus, aut admodum paululum implentur. Ex hoc igitur inſigni ſanguinis incremento variis ſymptomatis afficiuntur tum vaſa, tum ipſemet ſanguis: etenim

De Mult. cap. 4. 8. quum vaſa valde replentur, primum quidem ipſa turgeſcunt, deinde ubi perventum eſt ad ſummum, tunicæ etiam eorum dilatantur, ac diſtenduntur: quo fit, ut tumor, & dilatatio continentium vaſorum, non alicujus

De Mult. cap. 10. 11. facultatis affectiones, ab eodem Authore exiſtimentur, ſolumque in ea multitudine, quæ ad vaſa pertinet, tanquam duo proprii termini ipſam metientes, ſpectentur. Ex his, tumor quidem tale eſt hujus multitudinis ſymptoma, ut ab ea ſejungi nequaquam poſſit: non tamen proprium ſit

ip-

ipſius, quoniam neque in ſolis vaſis tumor exiſtit, neque non poſſunt ipſa vaſa, ſeparata etiam multitudine, alia de cauſa tumeſcere. Diffuſio vero, ſeu diſtentio, nec proprium eſt ejus ſymptoma, neque ſemper cum ea conjungitur: ubi tamen adeſt, quia particula tum dilatatur, quum vehementer, cumulatiſſimeque referta eſt, accidit, ut ipſa dilatatio magnis ſemper tumoribus adjuncta ſit, & aliarum pravarum affectionum ſit cauſa, quandoquidem vaſorum tunicæ productæ, ac diſtractæ uſque adeo, ut jam ſanguinem nequeant continere: contra nixæ, & quodam modo illatam vim repellentes, ipſum ſanguinem in anguſtum concludunt, atque conſtipant: iter expeditum impediunt, & ſolitam interpellant motionem, & ob id plerunque ipſe ſanguis, aut a venis in vaſa ſpiritus transfunditur, exiguis utrorunque communibus foraminibus laxatis: aut patentioribus oſculis reſeratis, affatim & copioſe profluit; ſanguis contra, majore vi facta, vaſa ipſa perinde ac dolia muſtum, & ænea vaſa ſpiritus, ob vehemen-

De Mult. cap. 7.
De Mult. cap. 10.
De Mult. cap. 8.

mentiorem contentionem non raro disrumpit, quæ omnia, quum constet inter omnes medicos, vasorum tantum, nullius facultatis symptomata esse : mirabitur fortasse aliquis, cur Galenus in iis diutius moretur : & Erasistratum reprehendat : quasi is, ob multitudinem posse vasa aperiri, & frangi, aut negaverit, aut ignoraverit; quamvis enim hoc ab eo fortasse tanquam manifestum, prætermissum esset, non erat propterea inscitiæ damnandus : erravit fateor, quia sanguinem in sanorum arteriis contineri negavit, in ea tamen re debebat Galenus (ni fallor) vel ea de causa maxime illi assentiri : quòd ipse confitetur, ob mutuam vasorum concursionem, consensumque, hujusmodi sanguinis transfusionem etiam sine multitudine fieri posse. His symptomatibus, quæ numeravimus, adjungitur a Galeno vasorum dolor, qui quidem tum commoveri solet, quum eorum tunicæ tenduntur, ac disrumpuntur; quod num doctrinæ suæ consentiat, posterius perscrutabimur.

De Mult. cap. 6.

De Mult. ca. 7. 8. 10.

CAP.

CAP. XIX.

De facultatibus, ad quas altera multitudinis ſpecies refertur, de gravitatis relationibus, ac de ejuſdem læſione, atque moleſtia.

Ad quas vires altera multitudinis ſpecies referatur, non facile eſt ex dictis Galeni colligere; is enim dum nulla omnino diſtinctione conſtituta, cum diverſis noſtri corporis facultatibus hanc multitudinem confert; nec definit, num ad omnes, atque eadem ratione, pariterve pertineant; ea quæ ſcripſit, obſcuriora reddidit, & nobis in tanta ſententiarum varietate, ac perturbatione anſam dubitandi reliquit. Aliquando enim ſine diſtinctione ait, Oneroſa diſpoſitio ex multis fit humoribus virium reſpectu. Quandoque ad vires ferentes hanc pertinere pronuntiat. Ad ſingulas noſtri corporis facultates eam refert, quam dicit. His præmiſſis, quot animalis facultates ſint in-

De Mult. cap. 8.

De Mult. cap. 3.

Ibidem.

De Mult. cap 4.

Ibidem.

De Mult. cap. 10. inſpiciamus : ac quo pacto in quavis earum multitudinem aut cognoſcimus, aut curamus. Interdum reſpectu naturalium virtutum ipſam inquirit; non raro cum venarum, & arteriarum vi eam confert; pluries cum illa, cujus arbitrio corpus regitur, atque movetur; ferè ſemper cum ſentiente. Nos vero cupientes hæc vitare, remque planam & perſpicuam tradere, accepto principio maxime communi, atque notiſſimo, id quomodo ſe habeat explicabimus. Si igitur verum eſt, quod ſupra ſtatuimus, naturam gravium, motu, & motus velocitate

De Mult. cap. 5. niti, ac pendi, nihilque ſibimet ipſi, ſed alteri grave eſſe, efficitur, ut ea gravia ſint, ac ponderoſa, quorum impetus, & violentia, quam ſuo ad inferiora motu afferunt, aut omnino ſuſtineri non poſſit : aut certe non ſine maximo conatu, & contentione, indeque detrimentum, aut etiam moleſtia accipiatur, gravitatis autem, quemadmodum & diſtentionem judicat, quo fit, ut læſio, quæ ab utraque harum proficiſcitur, poſſit, quippe quæ latius pateat, a moleſtia ſeparari:

ipſa

ipſa vero moleſtia offenſionem ſemper inſequitur : eſtque earum ſolum particularum, quæ ſenſum habent, immo ne harum quidem omnium : quæ enim leviter , & obſcure ſentiunt , ea gravitatis moleſtiam non percipiunt , detrimentum autem , quod a rebus gravibus importari diximus , ad nullam omnino vim, aut facultatem, nedum ad ſentientem neceſſario, & ex ſui ratione refertur : fit enim nonnunquam remota omni facultatum operatione, propter ſolam facilitatem ad patiendum , ut ex his , quæ jam diximus , patere potuit ; neque enim (quod ſciam) Galenus unquam negavit, gravium detrimentum, atque injuriam, quodam modo in his etiam intelligi poſſe, quæ anima carent , & vitæ , ac ſenſus expertia ſunt ; illud etiam cuilibet compertum eſſe arbitror , affectionem ad patiendum facilem, vel difficilem non parvi eſſe momenti , tum in agendo , tum in reſiſtendo, ut Galenus ipſe in libris de Uſu partium ſæpius demonſtrat ; puto autem illum ejus rei explicationem hoc in loco omiſiſſe ; vel quòd

in promptu esset, vel causa brevitatis, vel quòd ad institutum de multitudine sermonem parvi interesse arbitraretur: quum igitur usu veniat, ut aliquid rei gravis impetum sustinere nequeat, non solum propterea quòd facile sit ad patiendum, verum etiam propter imbecillitatem ejus facultatis, quæ ipsum continet; id certe fiet, vel quia grave augetur, facultas vero in eodem statu permanet: vel
De Mult. cap. 8. 10. contra, quoniam facultas diminuitur, & iccirco id, quod ante illi grave non erat, jam efficitur grave: ut accidit in paralysi, in qua propter solam facultatis diminutionem, idem os grave est musculo, musculus nervo,
De Mult. cap. 10. nervus denique infirmo spiritui; fieri etiam potest, ut simul & grave crescat, & facultas diminuatur: quo sanè tempore gravitas multo major existit, nec raro utrunquè simul vel augetur, vel diminuitur: attamen quia id non æque fit, sed grave semper facultatem superat, ea re gravitatis incommodum inæqualiter apparet, a quo quidem, si particula sit particeps sensus, molestia consequitur: tametsi,

ſi tenuis ſit ipſa ſentiendi vis & obſcura, gravitas nulla ferè eſſe videatur, ſicut e contrario ob ſenſus præſtantiam, major quàm re vera ſit, ut pleraque alia, moleſtia ſolet videri: adeo, ut interdum quæ nulla fermè eſt, magna videatur, id quod dubitationem affert minime contemnendam; nam ſi ſenſus (liceat obſecro mihi parumper nunc digredi) perfectionem a temperatione naturæ conſona proficiſci credimus: qui fieri poteſt, ut is in quibuſdam pravis affectionibus tam exquiſitus deprehendatur, ut nemo poſſit dubitare, quin tunc auctus, cumulatusque fuerit? hoc ſane qua ratione fiat, fateor me ignorare, ita autem eſſe certo ſcio; vidi enim ſæpius in his ulceribus, quæ cacoëthe vocantur, particulam acriore, præſtantioreque ſenſu præditam, quàm eſſet, quum naturalem ſtatum obtinebat: id inquam tum in pluribus aliis, tum vero in Honophrio Tiphernate animadverti, unà cum quodam Chirurgo exercitatiſſimo, atque egregio. Nec eſt dicendum, ut multi arbitrantur, partem ita af-

fectam non exquiſitius, ſed moleſtius ſentire; qui enim fieri poteſt, ut ejus temperie penitus everſa, ne dicam abolita, vis quoque ſentiendi jacturam non ſit paſſa? at ſi ſentiendi facultas imminuta eſt, dolor magnus eſſe non poteſt, qui hic unà cum ſenſu decreſcit, ac perit; nunquid autem hoc accidat, quia ejus partis nervus ſuam temperiem retineat, ut diligentiores inquirant, moneo.

CAP. XX.

De sentiendi facultate, quòd ad eam multitudo, quæ ad vires pertinet, proprie non referatur, & de anima, & spiritu mundi.

GALENUM virium multitudinem ad efficientem facultatem detulisse, nemo est (opinor) qui dubitet, sed videndum est, cuinam efficienti facultati hoc tribuerit; primo enim leviter inspicienti ea esse videbitur, cui sentiendi partes datæ sunt. Gravari (inquit ipse) sensoriæ est facultatis. Et rursus gravitas multitudinis, quæ ad sentientem vim pertinet, signum est evidentissimum. Hoc tamen ostendam, & a decretis ipsius, & a veritate alienum esse. Nam nec si quid ab ea multitudinis specie premitur, id continuo vel sensus est particeps, vel saltem ejus, qui possit gravitatis molestiam percipere: nec vicissim, si quid convenientis sensus par-

De Mult. cap. 4. De Mult. cap. 5.

particeps est, ejus causa, dum scilicet gravari se percipit, primo & per se a multitudine male afficitur ac læditur. Plantæ enim læduntur quidem a rebus gravibus, non ob id solum, quòd sint substantiæ facilis ad patiendum, sed etiam propter infirmitatem ejus facultatis, quæ ipsas regit & continet: quum scilicet onere superata succumbit, & præceps fertur, molestiam tamen capiunt nullam, quæ res hoc argumento confirmari potest: quòd arbores hujus facultatis beneficio, quàm diu florent, ac vigent, rectà in altum feruntur: & ubi adoleverunt, atque perfectæ sunt, propriam servant figuram; si autem ob aliquam causam debiliores redditæ fuerint, tum suæ molis oneri cedentes, declinant jam, & in partem inferiorem vergunt: vides etiam quandoque ramulum complures, & graviores fructus, quomodo natura illos edidit, firme sustinere, ab iisdem vero lectis, ac filo ibidem appensis, deprimi, & frangi, herbarum quoque folia, quæ natura mollia sunt, & flexibilia, amplitudinem, pro-

proceritatemque retinent, quoad ab hujusmodi facultate reguntur: ab ea autem destituta, protinus concidunt, & contrahuntur. Si igitur hæc omnia sunt cujuspiam facultatis munera, non ejus certe esse credendum est, qua sentimus: sed ejus, qua vivimus, natura ab Hippocrate nominata: quæque quum sit etiam ubique diffusa, omnia animat, continet, regit. Hæc, ut opinio mea fert, illa vis est Stoicorum continens, & causa, non materialis, & passiva, sed spiritualis, & efficiens; ad quam, quæ proprius accedunt corpora, alia, quæ non sunt hujusmodi, continere dicuntur: quòd videlicet formæ speciem, & rationem magis referant: ita ut ego quidem, propter ingenii mei tenuitatem, non intelligam, nec satis admirari possim, cur Galenus hic tam acriter in eam invehatur: & Stoicos hoc nomine ita acerbe accuset: aliena ab instituto in eos, nescio quo pacto, conferendo, præsertim quum ipse quoque illam noverit, & pluribus in locis posuerit; quæ omnia ideo a me recitata sunt, quòd ad cogni-

2. De Mor. vulg. Com. 5. tex. 5. De Mult. cap. 3.

Ibidem.

De Mult. cap. 2. 3. 8. cognitionem multitudinis, quæ ad vires refertur, non minus conducant, quàm corii, utris ac vasis æenei tensio, atque disruptio faciant ad intelligentiam alterius, quam ad enchyma appellare consueverunt. Sed tametsi hæc omnia vera sint, & nostræ disputationi plurimum lucis afferant: ne videamur plantarum exemplo, & earum rerum, quæ anima carent, a disputationis nostræ scopo longe abesse, hanc eandem naturalem facul- 1. de Diff. feb. cap. 3. tatem in ipsis animalibus spectasse Galenum asserimus, dum ait: Nihil igitur mirum, si ex plethoris febres eveniunt: etenim obstructiones multæ fiunt, atque universum corpus in hujusmodi affectibus male difflatur: sicuti sanè in altera multitudine, quæ ratione potentiæ dicitur, cito ad corruptionem humores deveniunt: quoniam non bene superantur, neque concoquuntur, quum ea, a qua conficiuntur, vis invalida existat. Ejusmodi facultatis naturalis meminit, ubi sanguinem, non solum ad tentio- De Mult. cap. 10. nem tunicæ, verum etiam ad commoditatem naturæ, multum esse dixit.

xit. Hanc innuit, dum multitudinem, ac satietatem, tum ad vasa, tum ad naturam, quæ nos gubernat, referri statuit. Hanc denique apertissime exprimit, quando nos admonet, ut satietatis, quæ ad quatuor vires naturales refertur, alia indicia præter gravitatem inquiramus, quasi gravitas satis non sit: quòd scilicet gravari, id est, gravioris rei molestiam percipere, ad sentientem facultatem, non ad vires naturales pertineat. Multitudo ad vires, ait, in venis, & in arteriis, non perinde percipitur: & ideo alia indicia, scilicet præter gravitatem, sunt quærenda; quapropter, si in arteriis constiterit hujusmodi satietas, jubet eam ex pulsu agnosci, non ex gravitate: si autem in venis, nullum putat signum posse deprehendi, quod ipsam demonstret: nisi forte in his, qui sunt sensu maxime exquisito, obscura quædam, ac profunda gravitas in venis percipiatur, & quidem hanc multitudinis speciem, ad naturales vires maxime proprie referri, postea ostendam, nunc satis sit demonstrasse eam ad

2. Apho. 17.

De Mult. cap. 4.

De Mult. cap. 11.

De Mult. cap. 4.

Ibidem.

De Mult. cap. 11.

ad aliàs vires potius, quàm ad ſentientes, ex ſui natura pertinere : quippe quæ in nonnullis rebus reperiatur, quæ aut nullo modo, aut vix ſentiunt : & in his nullum indicium ex ſenſu ad eam dijudicandam ſumatur: in particulis vero ſenſu præditis, licet gravitatis moleſtia pro nota multitudinis virium utendum eſſe Galenus moneat, nihilominus præterquàm quòd nullus inde unquam ſuadere poterit, ad ſentientem facultatem eam multitudinem proprie referri debere: jure etiam quilibet admirari poterit, cur ſi ea in vaſis continetur, ex gravitate, tanquam ex evidentiſſimo ſigno internoſcenda ſit. Ex quibus primum quoque eorum, quæ propoſueramus, manifeſte patet : nempe non continuo ſi quid multitudine virium præmitur, id vel ſenſu præditum eſſe, vel ſaltem eo, qui poſſit ipſius moleſtiam percipere. Nunc ad alterum pergamus.

De Mult. cap. 5. 8.

Ibidem.

CAP.

CAP. XXI.

De ſentiente facultate, quomodo ad eam multitudo referatur.

QUOD autem ea, quæ ſentiendi vim obtinent, non ob id ipſum quòd ſentiant, primo & per ſe a multitudine male afficiantur, ejusque injuriam perferant, non eſt difficile perſuadere; nam quamvis Galenus ſentiat, gravitate urgeri, nihil aliud De Mult. eſſe, quàm ob moleſtum gravitatis cap. 4. ſenſum male affici, & propterea gravitatem non ſimpliciter ad facultatem, ſed proprie ad eam quæ ſentit, referre videatur: id tamen non per ſe, nec in omnibus omnino, ſed in his tantum particulis, quæ ſenſu præditæ ſunt, fieri dixit; in reliquis enim naturæ, quæ animalia gubernat, gravitatem acceptam retulit, quin etiam in his ipſis, quæ ſentiunt, hanc multitudinis ſpeciem ad robur, & ad vi- De Mult. cap 3. res

res ferentes pertinere docuit : facultati vero sentiendi offensionis, quæ ab ipsa multitudine affertur, judicium ascripsit, idque jure, ut opinor: nam si onerum latio sine actione, & motu nec esse, nec mente comprehendi potest (eadem enim facultas, quæ continet, etiam movet, licet dum sustinet, motio perspicua non sit) multumque ratione facultatis, a Galeno id esse dicitur, quod quis nequeat sustinere : & iccirco nec qui viribus æque pollent, impar onus ferre possint: & præterea si facultas sentiens, aut nullo modo, aut solum apprehendendo, ratiocinando & judicando agit, quis dixerit quæso, ei hoc munus ferendorum onerum a natura creditum, atque commissum esse, quod nulla harum trium operationum præstari potest ? Quum igitur in particulis sensu præditis, dum urgentur, utraque harum facultatum, & quæ movet, & quæ sentit, male afficiatur: hinc factum esse suspicor, ut Galenus utriusque symptomatis nonnunquam rationem habuerit : nempe quando dixit graviores effici, & ægrius move-

De Mult. cap. 2.
Ibidem.
De Mult. cap. 8.

veri, eorum proprium esse, qui ejusmodi multitudine tenentur. Sed quia his, quæ voluntatis imperio moventur, id peculiare est, ut eodem nervo motum, ac sensum exerceant; & propterea offensio, atque molestia rerum gravium uno instrumento, communique facultate illis accidat : hinc posset quispiam suspicari, virium multitudinem ad vim animalem, non solum quæ sentit, sed etiam quæ movet maxime proprie pertinere; quod tamen verum non esse, vel ex eo ostendi potest, quòd hæc facultas, quam movere, & continere dicimus, non est ea solum, quæ animalis particulas pro voluntatis arbitrio ciet, atque agitat, sed illa etiam, quæ quovis alio modo easdem, & cæteras potest movere, ac regere; ventriculus enim, arteriæ, & uterus, & si placet, etiam venæ, moventur quidem quum sanè contrahantur, dilatentur, ac in longius ducantur : atque etiam a rebus gravibus offenduntur, molestiaque afficiuntur : non tamen voluntatis imperio motus isti obeuntur & reguntur. Addo quum præter sanguinem,

& extra vaſa nulla proprie multitudinis differentia conſtare poſſit : animalis autem facultatis officium in artubus verſetur , non in ſanguine , qui familiaris eſt , ac propria multitudinis materia (hunc enim ab animali vi , quæ in cerebro reſidet , contineri , regi , & moveri nemo recte dixerit) ob id etiam , quòd eæ partes , quæ voluntaria motione carent , multitudinis non ſolum incommodum , ſed etiam moleſtiam ſentiant : fieri non poſſe , ut eam affectionem animali facultati , quæ regit corpus , proprie tribuamus. Itaque non dubitarim affirmare multitudinis offenſionem , & moleſtiam , ſive alterutram ſeorſum , ſive utranque ſimul commode poſſe ſine motu voluntatis eſſe , atque intelligi. Et quidem hanc multitudinis ſpeciem ad naturales vires maxime proprie referri , vel ex eo patet , quòd earum munus eſt , ſanguinem , qui quidem tanquam materia multitudini ſubjicitur , procreare , & per univerſum corpus diſtribuere , his attributa , & quaſi dicata ſunt vaſa , quæ ipſum ſanguinem continent tanquam

quam propria instrumenta, earundem vi cætera membra illum appetunt, vel aspernantur, attrahunt, vel expellunt. Quid plura disputo? si satietas propria est ejus facultatis, quæ cibum expetit, & conficit, cur hanc quoque multitudinem ad eandem non referamus? præsertim quòd quælibet multitudinis differentia, si proprie sumatur, sit venarum satietas. Nunquid autem si vasa obscure sentiunt, gravitatis sensus hujus multitudinis proprium signum, ut Galenus interdum dicere videtur, ponendum sit, nec ne, sequens disputatio decernet. Ex quibus jam patet, gravitatis noxam a multitudine genitam posse ab ejus molestia sejungi, & ob id virium multitudinem, ad facultatem sentientem primo & per se non esse referendam.

De Mult: cap. 4. 2. Apho. 17.

CAP. XXII.

De vaſorum tumore in multitudine virium, & de harum læſione in ea, quæ ad vaſa pertinet.

DUPLICI multitudinis relatione ex Galeni ſententia expoſita, conſequens eſſet, ut jam ad reliqua tranſiremus: ſed quoniam non deſunt, quæ poſſint non levem dubitationem in hoc negotio afferre, non putavi eſſe alienum ab inſtituto noſtro, de his quoque diſputare. Quum in ea multitudine, quæ ad vires ferentes refertur, Galenus interdum afferat ventriculum a cibo, quamvis exiguo, ingeſto, & veſicam ob paucum humorem gravari, non ſolum abſque hoc quòd diſtendantur eorum tunicæ, verum etiam ubi undique in ſeſe contractæ apparent; quumque duos terminos incrementi ſanguinis, ſupra quàm natura poſtulet, ſtatuat; nempe vaſorum tumorem, ac tenſionem; eo-

De Mult. cap. 2.

De Mult. cap. 10.

eorumque neutrum in multitudine ad facultatem relata cerni dicat, fortasſe cuipiam videbitur, eum ſtatuiſſe multitudinis ſpecies adeo inter ſe diverſas, ac disjunctas eſſe, ut nec illa, quæ ex virium collatione ſpectatur, ſui ratione vaſorum tumorem, ac tenſionem ullo modo admittere poſſit: nec ea rurſus, quæ ad vaſa attinet, ad ullas vires referri debeat; quæ quoniam ſuſpicor veritati, atque etiam decretis illius parum conſentire, nolui prætermittere, quin meam hanc ſuſpicionem cum aliis communicarem: illud autem prius admoneo, me non de qualibet multitudine loqui, ſed tantum de ea, quæ proprie dicitur, quemadmodum & ipſi Galeno propoſitum fuit. Quum igitur multitudo, quæ ad vires ferentes pertinet, ſi minus tenſioni, at certe tumori venarum, perpetuo ſit copulata, neceſſario ſequitur, ut ea per ſe non conſiſtat, ſed cum altera ſemper conjungatur: ita ut, vel ipſa quoque ad vaſa referenda ſit, vel ea, quæ vaſorum eſt, poſſit cum offenſione rei gravis intelligi. Nam ſi ex diſci-

De Mult. cap. 10. 11.

natu. facul. Cap. 5. 10.

 pli-

plina Galeni, vires, vel per ſe ſolæ, vel unà cum ſanguine non æque, ſed plus imminutæ, poſſunt etiam ſine eo, ut multitudine præmantur, gravitatis injuriam pati, neceſſe eſt eaſdem in multitudinis affectu, vel non eſſe redditas imbecilliores, vel non pariter cum ſanguine creviſſe; at ſi hoc ita fiat, & incrementum ſanguinis ſit adeo parvum, ut vaſa nullo modo dilatentur, ſed aut contractiora videantur, ſicut etiam ſolet ventriculo, veſicæ, & pleriſque aliis particulis, Galeno teſte, evenire: aut certe vix tumeant, id, quod in illa multitudinis ſpecie contingere poſſe arbitratur, quæ ad vires ferentes refertur; ſi hæc inquam ita fiant, quum id quod gravat, multum ſit, & ſua quantitate obſit, non videtur poſſe fieri, ut gravitatis, non dico moleſtia (vaſa enim putat ipſe parum ſentire) ſed ulla prorſus læſio inde ſequatur. Quòd ſi ſanguis incrementum, ut oportet, alicujus momenti acceperit; vires autem, vel priſtinum retineant ſtatum, vel non pariter cum ſanguine ſint adauctæ, ſed plurimum ab

De Mult. cap. 2.

De Mult. cap. 8. De Mult. cap. 4. De Mult. cap. 7 6.

ab ejus incremento distent, necessario hæc affectio cum vasorum tumore, atque gravitatis offensione fiet. Si autem sanguis, & vires pariter æqualiterque augeantur, tunc certe tumor, ac distentio sine gravitatis offensione eveniet; atqui quum hoc raro fieri cernamus, illud vero plerunque, Erasistratus injuria tam acriter a Galeno reprehendetur. Ex his opinor jam esse perspicuum, eam multitudinem, quæ ad vires ferentes proprie refertur, a certo vasorum tumore nunquam separari, ob idque ad vasa quoque posse referri, & rursus eam, quæ vasorum est, gravitatis offensione nequaquam carere, nec posse unquam per se solam consistere, sed cum illa semper esse conjunctam, nisi vires pariter, & æque cum sanguine auctæ fuerint: quòd si, ut æquum est, fatearis, fortasse illos a magna calumnia vindicabis, qui quancunque multitudinem vasorum amplitudinibus metiebantur, suspicaberisque Erasistratum, non ad cujuscunque sanguinis incrementum, ut Galenus sibi imposuit, sed ad illius solum, qui op-

Ibidem.

De Mult. cap. 6.

De Mult. cap. 10.

optimus ſit, voluiſſe robur virium concreſcere: quippe quòd, quum talis gignitur ſanguis, membra quoque principalia valida ſint, & ſpiritus vigeant, in quibus omnes noſtri corporis facultates collocatæ ſunt. Simulque Galenum miraberis, præſertim ſi illorum ſententiam ſequi volueris, qui ejus libellum de Multitudine in publicis ſcholis interpretantur; quòd non ſolum hæc non animadverterit, ſed ne dixerit quidem unquàm aperte, haſce duas multitudinis differentias unà poſſe conjungi; quod ſanè Eraſiſtratum ſpectaſſe arbitror, ubi utriuſque multitudinis ſigna ſimul docuit; non enim, ſi amica accedat interpretatio, in ſua oratione diverſi generis multitudinis notas confundit, aut eam, quæ ad vires refertur, ignorat, ſed ſine ſanguinis incremento, quod animadverſione dignum ſit, ipſam conſiſtere poſſe negat: eamque cum gravitatis ſenſu fieri non ſimpliciter aſſeruiſſe credendum eſt, ſed ubi nimis progreſſa oneri jam ſuccumbente facultate vaſa & carnes male affici. Fieri enim non poteſt, ut mihi

De Mult. cap. 6.

De Mult. cap. 8.

hi quis persuadeat, gravitatis sensum aliquem tunc percipere, ubi omnes vires integræ sunt, & humores præter qualitatis vitium, quod alicujus momenti sit, nullo modo, aut parum sint adaucti: idque præcipue, quum partes in quibus primo, & per se multitudo residet, cujusmodi sunt vasa, obscuro sensu sint præditæ. Hæc si æquo animo perpendes, concedes profectò sine certo vasorum tumore nunquam multitudinem ad vires in animantis corpore excitari. Scio dicet veritatis studiosus, turgent sanè venæ etiam in hac multitudinis specie: verba tamen Galeni non ita audio, quasi necesse sit tumorem venarum, & earundem tensionem non reperiri in multitudine, quæ ad vires refertur; sed potius, ut non sit necesse hoc fieri: perinde ac si diceret, tumorem, & tensionem venarum, non esse terminos multitudinis virium neque primarios scopos, quorum ratione dijudicari debeat: ita ut una, & eadem multitudo diverso respectu sit ad vires, & ad vasa referenda; & tamen utriusque alia, atque alia ratio

specte-

ſpectetur. Quæ omnia, quia noſtram opinionem potius confirmare, quàm turbare videntur, abſque controverſia admittimus: ſed urgemus eos, qui aliter ſentiunt, ut virium multitudinem proprie dictam ſine venarum tumore, aliquando nobis oſtendant: quod tamen Galenus, veſicæ contractæ, & ventriculi inaniti exemplo ſuadere conatur, non quidem omnibus, ſed illis, ut arbitror, qui eum præſenti animo non legunt.

CAP.

CAP. XXIII.

De virium consideratione in multitudine ad vasa.

VIRIUM multitudinem ad vasa quoque referri posse, nisi, uti mos est Sophistarum, tergiversari; & contentionis potius, quàm veritatis studio, pugnaciter mecum certare velis; tum ex his, quæ sensu notissima sunt, tum ex Galeni enunciationibus, satis tibi probatum esse existimo. Nunc ad aliam disceptationem, haud minoris momenti, me converto : admonens prius, me juxta præceptum, quod Galenus in hoc libello tradidit, cum eo, qui liber, veritatisque amicus sit, disputare, non cum illis, qui adeo sectis addicti sunt, ut etiam falsa temere nitantur tueri. Sed rem ipsam aggredior. Multitudinem vasorum cum tumore, ac tensione fieri, Galeno concedendum est : sed quod addidit, ad nullam penitus facultatem referri de-

De Mult. cap. 3.

De Mult. cap. 1.

debere, nisi sano modo intelligatur; magnam habet dubitationem, præsertim quum videatur in hac multitudine pluribus nominibus, relationem ad vires spectandam esse, quod, ut melius intelligi, & facilius demonstrari possit, Galeni rationem, quam adversus Erasistratum collegit, prius expendamus. Aucto inquit, vel diminuto sanguine, haud necesse est, vires aut augeri semper, aut diminui: nam etiam si actionum firmitudo, non solum robur virium sequatur, sed etiam ab eodem pendeat, ipsæ tamen vires, quum non solo sanguine nitantur, non debent etiam ab eo solo accretionem, & diminutionem accipere; & quidem augentur vires, non modo non aucto sanguine, sed etiam fortè comminuto, in quibus enim propter desidiam sanguis pituitosus evasit; hi ob aliquod exercitationis genus, fortiores, ac firmiores ad agendum efficiuntur, absque hoc, quòd sanguis augeri videatur. Contingit vero, ut vires cum

De Mult. cap. 10.

eo crescant pariter, pariterque decrescant, quemadmodum cernimus in Athle-

Athletis, & in his, qui atrophiæ affectione laborant; quo circa neque si major sit copia sanguinis, omnino valentior est homo neque si minor, infirmior; neque si æquabilis, ac temperata, paribus & ipse viribus utitur: quoniam sanguine sive aucto, sive imminuto possunt vires, atque actiones, tum firmæ, tum infirmæ, tum medio modo affectæ esse. Quum igitur hæc, quæ quidem a me non minore fide, quàm brevitate, ex longa Galeni contra Erasistratum disputatione, collecta sunt, verissima esse fatearis, cur quæso non pariter concedis, in vasorum multitudine, virium quoque rationem habendam esse? quippe quæ, in ea, cum sanguine non æque crescant, sed tot modis cum illo copulatæ, diversas quoque ejus multitudinis, quæ cum tumore evenit differentias, variaque symptomata gignere possunt: quæ sine virium multiplici collatione, quam ad copiam sanguinis fieri diximus, intelligi atque distingui nequeunt; nam si in multitudine virium, in qua (ut placet Galeno) parvum est sanguinis De Mult. cap. 10.

in-

incrementum, vires hanc ob causam considerantur, & cum eo conferuntur, & in hac, quæ cum tumore est, idem faciendum videtur; sive enim vires pristinum retineant statum; sive non pariter cum sanguine sint adauctæ, sed plurimum ab ejus incremento distent; necessario hæc affectio cum vasorum tumore, atque gravitatis offensione fiet, quæ quum eo major sit, quo majus fuerit sanguinis incrementum, eo etiam magis ad eam multitudinem pertinebit, in qua solet tumor insignior effici: & si gravitatis molestiam ad multitudinem pertinere fatearis, concedes quoque eos, qui vasorum multitudine, quo modo asserui, afficiuntur, graviores esse, atque ægrius moveri, quàm qui altera ad vires relata laborant. Nec est, ut quispiam dicat, ejusmodi multitudinis differentias, quas paulo ante enumeravimus, prima, ac propria ratione non ad eam, quæ ad vasa refertur, sed ad illam, quæ virium est, multitudinem pertinere. Nam si hoc quoque concedamus, is tamen difficultatem non evadet, quum ut mo-

nui, non minus in hac, quæ virium eſt, eadem ratione, tumoris, & diſtentionis vaſorum relatio diligenter conſiderari debeat. Suppetunt etiam aliæ rationes ad hoc comprobandum, quæ licet propoſitam rem non demonſtrent, aliquam tamen fidem facere poſſunt. Si enim multitudo vaſorum, 2. Apho. 17. De Mult.
non ſecus quàm ea, quæ virium eſt, cap. 4.
ſatietas nuncupatur, eademque affectio, licet, ſi ſenſum conſulas, primo in vaſorum concavitatibus, & tunicis ſpectetur, ſine relatione tamen ad eam facultatem, quæ cibos appetit, nullo modo eſſe, aut percipi poteſt: cur non ipſa quoque ad eandem debeat referri, non video. Præterea quum vaſorum repletio, ex qua diximus tumorem, diſtentionemque proficiſci, ab ea facultate, quæ ipſis vaſis, tanquam inſtrumentis utitur, omnium conſenſu fiat (neque enim quod inſtar ſacci repleantur, eo dilatantur, ſed contra potius, quia arteriæ dilatantur, & quia venæ attrahunt, ideo replentur) neget, hujus quoque facultatis aliquam rationem habendam eſſe? quia quum ex

vi-

virium naturalium actione vasorum multitudo generationem & esse accipiat; earum quoque consideratio plurimum lucis ad eam intelligendam afferre poterit. Sed dicet fortasse quispiam; ex tumore & distentione vasorum, non autem ex collatione ad jam memoratas facultates ejusmodi multitudinem internosci. Verum hoc satis non est, quia si gravitatis injuria, quæ in causa est, ut motus ægre ac prave efficiantur, ad moventem facultatem refertur, & multitudinis virium præcipua nota censetur, eadem ratione videtur posse dici, hanc quoque vasorum multitudinem ad facultatem attinere, quæ si non venarum, saltem arteriarum motus, ob tumorem, ac tensionem, nihilo sanè minus, quàm propter gravitatem impediantur, & lædantur. Addo naturales facultates, & præsertim quæ arterias movent, magis pertinere ad multitudinem vasorum, quam sentientes, ad eam, quæ in viribus spectatur, & præterea distentionis vasorum sensum magis illam indicare posse, quàm hanc eorundem gravitatis

mo-

moleſtiam, licet unius gravitatis cauſa hanc ipſam virium multitudinem ad ſentientem facultatem referri credatur.

CAP. XXIV.

De communioribus ſignis, quibus utraque multitudo internoſci poteſt.

QUONIAM ſatis eſt hactenus utriuſque multitudinis natura explicata, ac definita; reſtat, ut de notis, quibus eadem cognoſci, & diſtingui poſſit, breviter agamus. Dicimus igitur, rem ipſam ſtatim aggredientes, poſſe nos ſuſpicari, tum quempiam in multitudinem incidiſſe, quum cibo copioſiore, eodemque ad nutriendum maxime idoneo, diutius uſus fuerit: vel etiam continenter nulla cogente fame, uſque ad ſatietatem, & faſtidium, ſe ingurgitaverit: atque ſolita excrementa fuerint, ſive ob negligentiam, ſive ob aliam cauſam retenta, & ſuppreſſa. Quòd

De Mult. cap. 6. 9. 12.

ſi iners vita accedat, & balnei inſolitus, intempeſtivusque a cibo præſertim uſus, atque etiam hominis natura, ac totius corporis conſtitutio, vitæque ratio talis ſit, ut facile poſſit iis morbis, qui ex multitudine oriuntur, non ſolum tentari ſed etiam lædi: ac præterea ſi his omnibus conſentiat regio, tempus anni, natura loci, & cœli; tum vero longe major multitudinis ſuſpicio efficietur. Sed quando hæc, & alia hujus generis ſigna, quæ a multitudinis ſive cauſis, ſive ſymptomatis eliciuntur, propria non ſunt, nec ſatis per ſe certa, ac firma: iccirco non prius eis aſſentiri ſolent medici quàm gravitas quoque, vel tumor, ac tenſio, itemque totius corporis color teſtentur, ipſam multitudinem jam adeſſe. At quum ne hæc quidem ſigna (quanquam ea ſola a medicis tecmiria, quaſi dicas propriæ notæ exiſtimentur) certam poſſunt multitudinis fidem ſine diſtinctione facere; oportet declarare, qua ratione hæc ipſa diſtinctio adhiberi debeat.

De Mult. cap. II.

CAP. XXV.

De tumore, & tensione in genere, quomodo multitudinem vasorum indicare possint.

ET si, quemadmodum supra statuimus, vasorum multitudinem necessario tumor, & tensio consequitur, tamen quia hæc symptomata nec vasorum propria sunt, nec solum a multitudine, vel in ipsis vasis, vel in aliis particulis suscitantur; neutrum eorum poterit illam proprie, & certo indicare. Nihil enim prohibet carnem, adipem, & quæ a Græcis parenchymata vocantur, & totius denique corporis habitum, in tumore esse, etiam si vasa nihil tumeant: nimirum quòd nec sit necesse, utrunque eorum, carnes inquam, & vasa simul lædi, nec semper hæc ipsa læsio a multitudine nascatur. At qui neque sanguis ipse, etiam si carnium tumorem, tensionemque pariat, coarguit multitudinem in corpore coacervatam

De Mult. cap. 10.

Ibidem.

De Mult. cap. 11.

esse. Etenim in tensione artuum fieri potest, ut sanguis ambientes partes occupet: in his scilicet, qui mediocrem ipsius sanguinis copiam habent, nec dum plethora laborant. Quanquam eadem tensio, si sine multis laboribus, & sine maximis exercitationibus, & sine quibusdam aliis externis causis, totum corpus obsideat, potest esse indicium multitudinis vasorum satis evidens. Itaque quum ejusmodi tumores, non ad eam multitudinem, quæ proprie dicitur, sed ad illam, quæ secundum analogiam referantur: illius etiam præcipua indicia esse poterunt, non autem hujus, de qua nunc loquimur. Qui fit, ut in magno errore versentur hi, qui eos in plethoricis signis numerant, & tanquam proprias multitudinis notas usurpant.

De Mult. cap. 10.

De Mult. cap. 11.

De Mult. cap. 10.

CAP.

CAP. XXVI.

De signis multitudinis vasorum sumptis ex tumore, & distentione eorum.

Si qui autem ex tumore, ac tensione vasorum, nulla alia re animadversa, quempiam multitudine affectum esse, inconsiderate pronunciant: isti profecto non minus, quàm superiores decipiuntur, & errant. Nam ubi viscera quidem, ac vasa, quæ sunt interius abdita, plurimum caluerint: extimæ vero partes, vel eodem modo, quo prius, sese habeant, vel etiam frigidiores sint; ob vim, & appulsum frigentis aëris, qui nos ambit, vel ob aliquam aliam causam, tunc sanguis ad interiores partes ita repellitur; ut non modo nullus, initio præsertim, tumor existat, verum etiam vasa, quæ sunt extrinsecus ferè exhausta, vix jam compareant. Hic autem quum illa tantum vasa, quæ in profundo corporis recondita sunt, ma- De Mult. cap. 10.

maxime turgeant, quorum quidem tumor, ac tensio, neque sub aspectum, neque sub tactum cadunt; quis possit inde aliquod vel leve multitudinis indicium capere? At vero, neque si in promptu sint, tumor, & tensio, alicujus ponderis indicia suppeditant. Quandoquidem, si partes externæ aliqua causa vehementer calefiant, utpote motu concitatiore, balneis, aëris constitutione, situ inclinatiore, colligatione, aut denique re quapiam simili: ipse sanguis interiores particulas deserens, ad eas, & ad cutem effertur: ac propterea inflatis his vasis, quæ in promptu posita sunt, ea quæ inclusa latent, non ita turgescunt, quemadmodum in multitudine fieri opus est. Verum enimvero etiam si tumor, & tensio, non solum in aperto, ac propatulo loco sint, sed universum vasorum genus occupent: neque ita satis firmum multitudinis argumentum afferre possunt, nisi prius intellexeris unde illa oriatur affectio. Quum enim ea ad diversi generis substantiam, dummodo multa sint, pertineat: & nos videa-

De Mult. cap. 10.

2. de comp. med. ploc. cap. 1.

deamus, vaſa tum ſeroſa humiditate, tum etiam flatu, ſanguine videlicet, ob caloris æſtum, & fervorem diffuſe, ſæpe turgere; ſequitur, ut non magis ſanguineæ, quàm flatuoſæ, aut etiam alterius multitudinis nota eſſe poſſit: nec liceat inde inferre, quempiam eam, quæ proprie dicitur, multitudinem contraxiſſe: niſi cognoveris, non ſolum tumorem, ac tenſionem omne genus vaſorum occupare; ſed etiam eum, qui ita afficitur, ſanguinem coacervaſſe: neque ullam externam cauſam ejus affectionis, quæ in vaſis cernitur, occaſionem præbuiſſe. Quum igitur ex his omnibus pateat, tumorem, & tenſionem, non magis vaſorum, quàm aliarum partium eſſe, nec ſemper a materia propriæ multitudinis oriri, cenſuerim ex eis, quanta potius, quàm qualis ſit ipſa multitudo, conjiciendum eſſe: ut tumor quidem multitudinis ſimpliciter, tenſio vero majoris multitudinis, indicium oſtendat: nempe quòd particula, quum ad ſummum eſt expleta, tunc tendatur. Et quoniam horum ſignorum vis, ac ratio

De Mult. cap. 8. 10.

De Mult. cap. 10. Orib. 7. ad Julia. cap. 1. De Mult. cap. 10.

par omnino non eſt : ideo nobis majori curæ debet eſſe tumor, utpotè qui a multitudine vaſorum nunquam ſeparatur : tenſio autem quando adeſt, eo majoris momenti putatur, quàm tumor, quod ſolet vel in abſconditis particulis, ſi modo ſint ſenſus participes, etiam moleſtiam parere.

CAP. XXVII.

De notis multitudinis virium, quæ ex pulſu ſumuntur.

VIRIUM autem multitudinem ex ratione motus pendendam eſſe arbitror : eo ſanè argumento adductus, quòd gravitatis affectio in motu poſita eſt, ut dudum diximus. Sed ut illud poſſimus recte conſequi, debemus primum diligenter expendere, quantum momenti, tum grave ad agendum, tum facultas ad reſiſtendum habeat. Deinde, quoniam ſi ſolum imbecillitatem actionis, & motus impedimentum ſpectaveris, poterit

rit hoc tibi non magis multitudinis, quàm virium diminutionis ſuſpicionem commovere: iccirco illud quoque animadvertiſſe oportet, ipſas vires nihilo debiliores factas eſſe: quanquam ne hæc quidem res perſpecta, & explorata, poterit nobis ullum certum, propriumque indicium aucti ſanguinis dare, quia nihil impedit, quominus gravitas ab alia etiam quavis ſubſtantia, dummodo multa ſit, proficiſcatur. Itaque gravitatis ſymptoma videtur, quantitatem potius, quàm qualitatem multitudinis virium commonſtrare; idque præſertim, quando ſolidæ partes pariter atque vaſa, multitudine præmuntur: ſi enim hæc ſola ab ea afficiuntur, tum vero non quælibet motio, ſed arteriarum tantum, ſignum illius eſſe poteſt, nam venæ etſi nullum motum ſenſui manifeſtum edant, nihilominus ſolent ferè unà cum arteriis, propter mutuam vaſorum conſpirationem, & concurſum, in plethorica diſpoſitione conſtitui, & ob id, etiam ſi non ita in multitudinis, ſicut in cacochymiæ differentiis proprii pulſus præ-

De Mult. cap. 5.

Ibidem. & cap. 11.

præsto sint : tamen quemadmodum docuit Galenus in libris, in quibus hæc tractantur, ipsarum quoque venarum affectionem commode licet ex iisdem internoscere : nisi forte humores usque adeo crassi, ac tenaces fuerint, ut prohibeant mutuum arteriarum, & venarum consensum; id quod si evenerit (evenit autem raro) hic profecto nullum perspicuum collectæ multitudinis indicium reperias, neque a Galeno, neque a cæteris traditum; nam si ad illum languorem, desidiamque te referes, cujus causa plethorici, non solum dum moventur, verum etiam aliquando dum quiescunt, male habent : nihil sanè proficies, quum ea affectio ad hanc multitudinem proprie non pertineat, sicut nec tumor, nec tensio carnium, ad eam, quæ in vasis spectatur.

Ibidem.

De Mult. cap. 5.

CAP.

CAP. XXVIII.

De triplici molestiæ differentia, & quòd morsus nullius multitudinis sit propria nota.

QUONIAM ex his, quæ molestiam particulis sentientibus afferunt, pleraque multitudinis signa esse creduntur: ne quid prætermissum videretur, de his quoque duxi aliquid dicendum esse. Molestiæ, quæ sub tactum cadit, tres sunt præcipuæ differentiæ nunc considerandæ: morsus scilicet, gravitas, & dolor rei, quæ distenditur. Ex quibus quidem, quum morsus specie a reliquis duabus differat, & possit esse sine eis (particula enim quæ vel spina, vel acu, vel quavis alia re pungitur, ea nec gravitate premitur, nec distenditur) quumque neque ex copia, neque ex virium ferentium imbecillitate, quemadmodum illæ, proficiscatur, sed ex vitiosi humoris acrimonia, & quidem præcipue ejus, qui cute, & parti-

3. de Nat. fac. cap. 12.

De Mult. cap. 8.

De Mult. cap. 6.

tibus cuti subjectis continetur : hinc patet non posse eum certum multitudinis indicium esse. Nunquid autem hic humor in vasis etiam contineatur, nec ne, non facile est judicare : Galenus id fieri posse negat, alii autem apparenti ratione ducti, contrarium credi posse fatentur: sicut enim aucto uno humore in vasis, ubi vires pariter, & æque non crescunt, juxta Galeni sententiam, gravitas, & infirmitas actionum sequitur; ita ab eodem, si vitium contraxerit, mordicatio procedet : nam humores in vasis putrescere, & ex putrefactione quandoque mordicationem acquirere, omnes fatentur; quòd autem universus humor acris, in vasis genitus, extra ea excernatur, neque necessitatem habet, neque sequelam; & si in vasis retineatur, cur ubi ea distenduntur, aut inflammationem patiuntur, dolore affici concedendum sit : non autem, si ab acri humore pungantur, non video, & præterea, ut conjicio coarguitur eorum error, qui hoc asserunt, quia ulcerosæ lassitudinis succum in venis tantummodo conti-

4. de Sanit. tuen. cap. 4. 9. 10.

De Mult. cap. 10.

2. de Loc. affec. cap. 7. De Inæqua. intemp. c. 3.

ti-

tineri dixerunt, non autem quia ſi id eſſet, ejus acrimonia a ſanguine obtunderetur, & ea ratione deliteſceret. Si ergo acrimonia certum multitudinis indicium eſſe non poteſt, ſequitur (De Mult. cap. 8.) etiam ut neque illa proprie eandem indicent, quæ ad morſus genus rediguntur; pruritus inquam, horror, exulceratio, laſſitudo ulceroſa, & alia hujuſmodi. Eraſiſtratus tamen non prorſus videtur hoc nomine damnandus (De Mult. cap. 6.) eſſe; quia nec ſimpliciter, nec ſemper ulceris ſenſum in multitudine fieri dixiſſe credendum eſt, ſed quando ea præter modum progreſſa eſt, ac per univerſum corporis habitum diffuſa: tunc enim, quia ad putredinem propius accedit, aut etiam cum cacochymia eſt admiſta, ulceris quoque ſenſum poterit excitare. Hæc de morſus malo ſenſu ſufficiant: nam Galeni oratio apertiſſima eſt, & ſola attentione eget. Tu ſi lubet, per otium quæres, cur ſcylla tanquam minus (De Mult. cap. 8.) mordax, quàm cepa, in hoc loco, niſi mendoſus codex ſit, ab eodem authore ponatur.

CAP. XXIX.

De gravitate, num proprium ſignum ſit multitudinis ad vires, & num ejus cauſa hæc ad ſentientem facultatem referatur.

De Mult. cap. 5. 8. SED jam ad gravitatis moleſtiam veniamus: hanc ſanè Galenus ſtatuit, ſi ex infirmitate virium non oriatur; in particulis ſenſum habentibus, clariſſimum, & proprium eſſe multitudinis virium ſignum, eam vero, quæ ad vaſa pertinet, nullo modo indicare; præſtat vero ejus verba, re ipſa áb initio repetita diligenter examinare, quia non modo, qua ratione id dixerit, & quid ſibi voluerit, minus fortaſſe intelligentur: verum etiam ſuſpicetur aliquis eum pugnantia loqui, & quæ ad inſtitutum ſermonem ipſius parum pertineant. Si gravitatis cauſam nobis invenire eſt animus, non ſolum ea, quæ diximus, penitius conſiderare oportet, ſed ſimul etiam

(Margin notes: De Mult. cap. 8. — De Mult. cap. 5.)

etiam illa ſtudioſe expendenda ſunt; utrum gravitatis moleſtia ex multitudine oriatur; an ex facultatis ferentis imbecillitate; an vero ex præſtantia ſenſus ipſius particulæ, itemque num patiendi facilitas, vel difficultas, quicquam per ſe ad hoc malum conferat: an ex pluribus horum, aut etiam ex cunctis ſimul conficiatur, atque id quoque noviſſe, exquiſiteque perpendiſſe expediet: quid unumquodque horum momenti habeat, id quod nemo profecto conſequi poterit, niſi in corporibus ſecandis valde fuerit exercitatus: & ſingularum partium facultates, ac munera optime noverit. Quòd autem gravitas ſine multitudinis affectione, plerunque percipi ſoleat, ex his, quæ diximus, jam patere potuit: & nunc quoque eadem, evidentioris doctrinæ gratia, & Galeni nomine a nobis breviter ad memoriam revocanda ſunt. Si vires, & ſanguis, naturalem ſymmetriam retineant, vel pariter æqualiterve augeantur; gravitas certè in animalis corpore nulla eſſe poterit, quòd ſi vel per ſe ſolæ, vel unà cum ſanguine, non

De Mult. cap. 5.

De Mult. ca. 5. 6. 7. 10.

non æque, sed plus imminutæ fuerint, poterunt etiam sine eo, ut multitudine premantur, gravitatis injuriam, & molestiam pati; si vero sanguis incrementum, ut oportet, alicujus momenti acceperit, vires autem, vel pristinum retineant statum, vel non pariter cum sanguine sint auctæ; gravitas ex multitudine sequatur necesse est. Verum quoniam partes neque ad patiendum promptæ æque sunt, neque omnes sentiunt, neque illæ, quæ sentiunt, pari perspicacitate præditæ sunt: ob id Galenus enumeratis his, quæ sentiunt, & illis, quæ sensu penitus orbatæ sunt, statuit gravitatem signum esse proprium, & evidentissimum ejus multitudinis, quæ ad vires refertur. Videtur (inquit) mihi facilius esse rursus a gravitate exordiri: hæc enim multitudinis, quæ ad sentiendi vim pertinet, signum ostenditur perspectissimum. Hactenus Galenus, qui etiam collato, tum ventriculi, tum venarum, tum denique cæterarum partium sensu, decernit in quibus particulis prompta sit, vel difficilis, multitudinis facultatem gravan-

De Mult. cap. 4.

De Mult. cap. 5.

De Mult. cap. 4.

De Mult. cap. 4. 11.

vantis dignotio : & vasis sensum, qui ex gravitate affertur, aut nullum, aut admodum tenuem, & hebetem attribuit, eumque ab omnibus non vult percipi, sed tantum ab his, qui sentiendi vi longe præstant. Verum si satietatis, quæ in venis est, a gravitate non sunt sumenda indicia, & solo arteriarum motu illa internosci potest, idque non semper, sed solummodo ubi humores usque adeo crassi ac tenaces non fuerint, ut prohibeant arterias cum venis consentire : quando enim hoc eveniet, tunc nullum perspicuum multitudinis indicium reperies : si hæc inquam vera sunt, & Galeno propositum est de ea sola multitudine tractare, quæ proprie dicitur; cur ipse consumat dimidiam ferè libri partem, in exponenda ea molestia, quæ ex gravitate gignitur, non video, minusque ejus oratio tam longa, & tam alte repetita, quorsum spectet, intelligo; nam si ad illum languorem, desidiamque te referas, cujus causa plethorici, non solum dum moventur, verum etiam aliquando dum quiescunt, male se

De Mult. cap. 4. 11.

De Mult. cap. 10. 11.

2. de San. tuen. ca. 7.

De Mult. cap. 5.

habent : nihil ſanè proficies, etenim quum ea affectio, nec vaſorum, nec ſanguinis, nec ejus facultatis, quæ ipſum diſtribuit, ſit propria; ſed ad illam vim pertineat, quæ pro voluntatis imperio, tum univerſum animalis corpus, tum ſingulos artus ſeorſim movet, ac regit : qui nam poſſis inde ullum conſtans indicium propriæ multitudinis elicere ? qua enim ratione carnium, & aliarum partium tumor, ac tenſio nequit eſſe propria nota ejus multitudinis, quæ in vaſis verſatur : pari quoque gravitas earundem, haud poterit illius, quæ ad vires attinet, certum ſignum afferre; tunc enim ſolum accidet, quum nimis progreſſa eſt multitudo, & utrunque genus ſcilicet, & vaſorum, & carnium læſum eſſe. Quòd ſi contendas etiam in venis quodammodo fieri gravitatis ſenſum, concedas quoque neceſſe eſt, in multitudine vaſorum, ubi pariter cum ſanguine vires non augentur æqualiter, longe majorem, evidentioremque gravitatem ſentiri debere, quàm in ea, quæ ad vires refertur; licet enim vaſa utran-

que

que multitudinem æque percipere disposita sint, nihilominus propterea quòd sanguis copiosior est, & ejus incrementum magis vires superat in ea, quam prius diximus, quàm in altera; ob id molestia quoque major percipietur, atque etiam si multitudo virium ex relatione ad facultatem sentientem ob eam causam constituenda, ac definienda esset: tamen quòd tensionis molestia in vasis optime percipiatur: iccirco ea, quæ ad ipsa vasa pertinet, multitudo, multo etiam magis, quàm illa, ad vires referri deberet; nam ego quidem, tantum abest, ut nullam inveniam rationem, cur ea multitudo, quæ cum gravitate fit, magis quàm illa, in qua accidit distentio, ad sentientem facultatem referri debeat; ut etiam cogar dicere, virium multitudinem (de propria loquor) ad vim sentientem nihil omnino, aut parum, etiam secundum Galenum, pertinere; etenim ea gravitate, & tensione dimissa, quæ in particulis percipi solet, quibus non propria, sed secundum quandam analogiam, multitudo contingit; quum in vasis,

De Mult. cap. 8. 11.

De Mult. cap. 11.

nec gravitas, nec distentionis offensio, primo, & per se ad sentientem referantur: sed illa quidem ad vires ferentes, hæc vero ad vasorum tunicas: utriusque quantum ad hanc rem attinet, par erit ratio. Quod autem pertinet ad molestiam, quæ sensus propria est, diversa ratio distentionis & gravitatis secundum Galenum esse videtur; neque enim quemadmodum rei, quæ distendit, ita ejus, quæ gravat, sensum in vasis fieri contingit: sed illius quidem exquisitus est usque adeo, ut inflammationis initio, vasa primum dolore affici ab eo existimentur: hujus vero, aut nullus, aut certe perquam tenuis & quidem sensum, qui in vasis ex distentione percipitur, præstare ei, qui ex gravitate gignitur, hinc etiam confirmari potest: quòd si concederemus vasa gravitatem, ac distentionem pari ratione sentire, sequeretur, ut distentio, quum ex majori copia sanguinis, atque ex causa vehementiori pendeat, quàm gravitas, magis etiam sentiretur: & iccirco ad sentientem facultatem esset magis, quàm illa referenda. Si ergo has

De Inæq. in temp. cap 3. 2. de Loc. affec. cap. 7.

has rationes æquo animo expendere mecum volueris, non dubito quin gravitate cum diſtinctione diligenter collata, conceſſurus ſis ob eandem rationem, quam Galenus aſſignat, vaſorum quoque multitudinem, hoc modo ad vim ſentientem pertinere, & ex ejus moleſtia internoſci poſſe; ipſe enim, quantum ex dictis ejus conjicio, nihil aliud voluit ſignificare, quàm diſtentionem, & tumorem vaſorum proprias affectiones eſſe; De Mult: cap. 8. nullius vero facultatis, non quidem ſimpliciter, ſed ejus ſolum, quæ continere dicitur: quanquam neque hoc, propter alias rationes, quas attulimus, videatur eſſe omnino verum, & ideo moneo veritatis ſtudioſos, ut hæc ſedulo expendant, & Galeni mentem aliquando nobis explicent.

CAP. XXX.

De distentionis dolore, num symptoma, & proprium signum multitudinis ad vasa recte ponatur.

JAM vero distentionis dolor, qui tertia erat molestiæ specie, quique tum commoveri solet, quum vasorum tunicæ tenduntur, ac disrumpuntur, cur inter symptomata multitudinis ad vasa a Galeno numeretur, videre non possum; nam hoc dictum apparet abhorrere a doctrina ipsius: quippe qui statuit doloris pathema, non vasorum, sed facultatis sentientis proprium esse; quapropter, aut non pertinebit ad multitudinem, quam ad vasa vocant, aut, uti diximus, ob eam causam hæc non minus, quàm ea, quæ virium est, ad sentientem facultatem erit referenda. Sed nunquid multitudo, quæ ad vasa dicitur, nullo pacto facultatem spectet, an vero illa, quæ ferentibus viribus ascribitur, nulla prorsus ratione ad vasa pertineat: jam

De Mult. cap. 8.

De Mult. cap. 1. 2.

jam definitum eſt, ſimulque demonſtratum, illos, qui multitudinem ſemper vaſorum amplitudinibus metiebantur, non prorſus eſſe damnandos, verum quocunque modo res ſe habeat, diſtentionis dolor, (quod etiam de gravitatis moleſtia intelligi volo) propria vaſorum multitudinis nota eſſe non poteſt; tum quòd non ſemper ei ineſt, tum quia ipſané vaſa, an partes eis proximæ male afficiantur, inde diſcernere nemo poſſit, tum etiam quoniam incertum, obſcurumque eſt, num propterea diſtendantur, quòd ad ſummum repleta ſint: an vero ob aliquam aliam cauſam: tum denique quia neque illud conjectura aſſequi licet, nunquid ſanguis, an alia quæpiam ſubſtantia, ejus ſymptomatis cauſa ſit, ex quibus omnibus efficitur, multitudinem nec ſola gravitate, nec ſola vaſorum tenſione, ſimpliciter eſſe metiendam, & judicandam.

CAP. XXXI.

De particularum ſenſu ; & num is ſine nervis fieri poſſit.

Quum non omnes noſtri corporis particulæ ſentiendi vim nactæ fuerint, atque ex his, quibus natura ſenſum dedit, aliæ quidem perſpicuè, & acriter ; aliæ vero obſcurè & remiſsè ſentiant, non ſine ratione Galenus, qui gravitatem præcipuum multitudinis ſignum ſtatuit, in ſingulis particulis conatur ejuſmodi differentias diligenter expendere ; id enim cauſæ eſt, cur non æque omnes gravitatis moleſtiam capiant, ſed hæ quidem ſubito, manifeſteque, & vehementer lædantur : hæc vero temporis intervallo, obſcure, & leviter, atque adeo nihil omnino, ſi multitudo parva exiſtat, in qua quidem diſceptatione, ut hominis diligentiam ſummopere probo, atque commendo ; ita etiam vellem, ne quid ſcrupuli, aç dubitationis nobis reliquiſſet. Nam, ut

De Mult. cap. 4.

ut taceam, videri fortasse cuipiam eum sibi ipsi in primaria sensus origine, & in potissimo ejus instrumento, minus constare: quippe qui dicat in libris de Hippocratis & Platonis decretis, ipsum Platonem de principis facultatis sede ab Aristotele discrepare, & secum convenire: quem tamen non ignorabat, per venas sensum fieri falso asseruisse, & saporum judicium intercedentibus venis, quæ sunt in tota linguæ substantia dispersæ, cordi tribuisse: illud ne leviter quidem attigit, possit necne ullus sensus, qui tangendo fit, sine nervorum distributione & insertione fieri; ac si non possit, quanam ratione in multis partibus fieri cernatur. Ego enim, ne quid occultem, aut dissimulem, videor mihi observasse, neque in quamlibet particulam sensu præditam, nervos, vel nerveam, aut demum quancunque aliam sentientem substantiam insitam, ac distributam esse: neque eas omnes, in quibus nervi insunt, sensus esse omnino compotes. Nam in maximis ulceribus, in quibus cutis, caro, nervi, atque os-

1. de Simp. med. ca 35. Com. Timæi tex. 8.

ossa confecta sunt, & exesa, experimur eam carnem, quam natura ad has partes resarciendas restituit, antequam obdurescat, & calleat, nullo planè nervo affectam, non secus quàm prius, sentire : licet post obductum callum sensus eam omnis destituat. Et quidem, ut mittam alia; animadverti aliquando, & ostendi in quodam homine, non sine magna multorum admiratione, omnem fermè cutis, & cranei partem, quæ capillis tegitur, quum esset gallico ulcere consumpta, refici, carne quibusdam quasi canaliculis ad irrigationem sanguinis pro vasis, quæ a natura regenerari non poterant, eleganter distincta, & ornata, nervo autem nullo sanè instructa : quæ tamen antequam obduruisset, sensu acerrimo uteretur; quamobrem nisi me authoritas majorum remorata fuisset, in eam ferè opinionem jam adductus essem, ut nihil prohibeat, quominus in quibusdam animantium particulis, velut in spongiis, & aliis, quæ ζωophyta Græci vocant, sensus sine nervis, aut saltem sine proxima eorum distributione

&

& insertione reperiatur. Nam si ad eam distributionem facultatis sensitivæ, quæ sine instrumento ad certam distantiam in partibus continuis fieri solet, te referas, accusabis quoque naturam, quæ absque utilitate, in particulis sentientibus, nervos frequentes inserere solicita fuerit, ut in his, quas a gallico ulcere exesas fuisse, dudum dicebamus. Nec potest quispiam in enarrata historia, eum sensum proximis particulis acceptum referre: quia cerebrum, aut omni prorsus sensu tactus carere creditur, aut saltem eo, qui perspicuus est. Quòd si cerebri, quemadmodum lienis, renum, jecoris, ac pulmonis substantiam, sensu, qui tangendo fit, prives: & ut Galenum defendas, membranis, utpotè quæ illud non solum circumplicent, verum etiam usquequaque permeent, atque ne concidat, coërceant, & suspensum quodammodo contineant; eum acceptum referas, id quod ipse quoque Galenus videtur innuere, dum omnes ferè differentias doloris capitis, ad ejus membranas revocat, & nos in-

De Mult. cap. 4. 2. de Loc. affec. ca. 3.

2. de Comp. p. loc. cap. 2.

indies in ipsius vulneribus experimur: in quibus etiam si pungatur, aut quovis alio modo tangatur, nullus dolor percipitur, neque ut mos est quarundam partium, quæ sensu præditæ sunt, in se ipsum contrahi videtur: nolo enim nunc ad eam alterationem, quæ ab ambiente aëre fit, confugere, quoniam integritas cæterorum sensuum eos, qui talia dicunt, coarguit: si hoc inquam dedero, nihilominus difficultatem non effugies; nam, ut alias partes, quas modo enumerabam, prætermittam, (de his enim sequens oratio decernet) & si extima nervorum pars a membranis principium ducat: tamen quum secundum Galenum per intimam nervi partem, quæ cerebri portio est, sensus & motus fiat, membranæ vero eandem utilitatem nervis, quam cerebro, præbeant: nihil est, cur ipsis magis, quàm ligamentis, id muneris concedamus: maxime quòd neque sensus facultatem ex se habent, neque sunt ejus absoluta instrumenta, neque vero ullis nervis per se intextæ videntur; quantum equidem dispicere potui

7. de Plac. Hip. & Pla. cap. 3.

tui ex plurimis diſſectionibus, a me diligentiſſime confectis, niſi ex fibrarum pericranii permiſtione id obſcure fieri contendas. Quòd ſi, qui nervis continuæ ſunt, & ad eorum conſtructionem non minimam partem conferunt, eis ſentiendi vim concedas, ob eandem rationem, id quoque cerebro multo magis erit tribuendum; nam præter hoc, quòd non exigua ejus portio in penitiori quorundam nervorum regione concluſa eſt: id etiam ſenſus communis, ſeu primum ſenſitivum a Galeno nuncupatur, & ob id, ut cæteris membris vim ſentiendi præbeat, a natura creditur eſſe conſtructum. Si ergo ſentire ipſum negamus, quia neque eſt abſolutum ſentiendi inſtrumentum, neque ejus ſubſtantiæ quicquam nervorum impartitur, & quia fieri non poteſt, ut facultas ſine inſtrumento, vel inſtrumentum ſine facultate ſentiat: ob eandem certe rationem ſenſus, ejuſdem quoque membranis erit denegandus. Si quidem, ut jamjam auditurus es, Galenus penitiori jecoris ſubſtantiæ ſenſum ideo aufert, quòd in eam

7. de Plac. Hip. & Plac. cap. 3.
1. de cau. ſymp. ca. 8.
Ibidem.

eam nullus nervus distributur : licet exterior ejus membrana juxta portam nervum obtinuerit.

CAP. XXXII.

De sensu vasorum; & de horum cum nervis mutua permistione & consensu.

VERUM hæc levia sunt : nos enim qui Galeni doctrinam sequimur, graviora urgent, quia si qua in re ipse parum sibi unquam constitit, profectò in vasorum & nervorum admistione, inconstantissimus cuivis apertissime videri potest, & ob id, si quis veritatis amore tenetur, hanc rem diligenter mecum expendet. Illud autem primo exacte inquirendum est. Nunquid arteriæ & venæ aliqua corporis parte in nervos desinant : Mox vero num in vasa nervi inserantur ; Et denique num hæc nervorum vasorumque conjunctio, seu permistio, mutua atque reciproca censeri debeat; his

his enim expositis, num vasa sentiant necne, & si sentiunt, quomodo, quave ratione sensus eis contingat, simul quoque manifestum fiet: & quoniam in his quæstionibus explicandis Galenus interdum tam varius apparet, ut quæ ipse dicit in utranque partem, ac etiam nonnunquam in contrariam facile trahantur, iccirco, ut ea quæ in controversiam veniunt, recte, & ut res ipsa meretur, judicari possint: de illis ego pro arbitrio meo non decernam, sed Galeni sententiam ex variis ejus locis in medium adducam: ut his simul collatis, si tibi hanc partem tueri minus libeat, habeas aliam, quam eligeri possis; vereor tamen ne ejusmodi variæ & in omnem partem diffusæ disputationes, tot tibi ad dubitandum ansas præbeant, ut etiam re bene inspecta, & considerata, nunquam scrupulum ab animo prorsus evellas, sed rem aggredior. Miratur ipse aliquando Aristotelem & Praxagoram, quum nullum in corde nervum conspicerent, ut suum falsum dogma de principatu cordis, nervorumque origine tuerentur, propter sectionis negli-

1. de Plac. Hippoc. & Plt. cap. 6.

gligentiam & inscitiam, eò impudentiæ devenisse, ut confingerent arterias (quod pariter de venis dictum puto) in tenuissimas particulas divisas, nervis permistas apparere, & in eosdem degenerare; itaque ipse universa ferè arteriarum distributione, ex anatome allata, atque explicata, statuit ejusmodi permistionem, seu vasorum in nervos commutationem, in corpore animalis nusquam inveniri. Quod sanè a veritate, & ab iis, quem alibi scribit, maxime abhorrere videtur, quum non solum ipsemet singulis nervis in eorum origine vasa commisceri, & cohærere doceat: verum etiam illud idem in sectionibus conspici liceat, & ratione evidentissima possit demonstrari: dummodo ipsa tenuis cerebri membrana, & vasis plena, & nervorum portio, esse credatur, quo fortasse spectans Erasistratus tradidit, in nervis perinde, ut in cute eum esse trium vasorum, hoc est, nervi, arteriæ, ac venæ contextum, & quancunque ipsorum partem acu tenui pungas; illa tria vasorum genera pupugeris: ita ut nervi ipsi

3. de Natu. aial. cap. 5.

20. de Usu part. cap. 2.

Li. An san. in art. cont. cap. 4.
2. de Natu. facul. ca. 6.
10. de Usu part. cap. 2.

ipsi proprias venas & arterias in se habeant; & sint tanquam catena aliqua, ex tribus diversis natura loris contexta. Nec silentio prætereundum est, quòd non modo vasa, in tenuissimas quasi propagines, nervis, ex ea parte, qua oriuntur, complicantur, & cohærent: verum etiam in cerebri, spinalisque medullæ, atque interdum in nervi, qui visioni deservit, intimam partem eas inseri cernimus; siquidem his partibus transversa linea sectis, manuque compressis, minutissimæ sanguinis guttæ undique effluunt, & ea potissimum parte, qua cerebrum a tenui membra non involvitur, quod animadvertisse videtur Galenus, ubi asserit, retinam oculi tunicam cerebro esse similem, quatenus habet venas & arterias ipsum perreptantes, quas sanè a cerebro, per intimiorem nervi visorii substantiam trajici, ac inde in retinam oculi tunicam dispensari, tum accurata sectio, tum firma ratio ostendit; quam ob rem, in gratiam Aristotelis quispiam dicere posset, non solum propter nutrimentum, & vitam, sed etiam ob

10. de Usu part. cap. 2.

nervorum generationem, hanc vasorum permistionem ibi frequentissimam existere: & Erasistratum, licet ejus opinio quasi figmentum a Galeno narretur, eam præsertim innuere voluisse, ubi nervum, veluti catenam ex tribus diversis natura loris contextum esse arbitratur, id quod plerique eorum, qui sibi ipsius artis anatomicæ principatum, & palmam vendicant, minime percipientes, ipsi cerebri substantiæ vasa prorsus detrahunt: & hujusmodi stillas sanguinis, in solis phreneticis, & laqueo suspensis deprehendi, falso affirmant; & in Examine observationum anatomicarum Fallopii, quod ceu appendicem libri de humani corporis fabrica nuper ediderunt, non modo constanter asserere, sed etiam persuadere, sine ulla tamen ratione conantur. Quòd autem, si in cæteris animalis partibus vasa in nervos non terminentur, aut iisdem non cohæreant, dummodo in nervorum exortu hoc concedamus, non solum parum referat, verum etiam id opinionem Aristotelis, Pra-

xa-

xagoræ, & Erasistrati magis confirmet, paulo post audies. Cæterum prima quæstione jam explicata, (venas enim & arterias aliqua corporis parte in nervos desinere, satis me demonstrasse arbitror) ad secundam veniendum est, & breviter explicandum, an nervi in vasa ipsa inserantur, quod sanè non tam facile est ex dictis Galeni ostendere, quàm difficile ejus inconstantiam excusare; ipse enim pulsus, qui convulsorius dicitur, causas commemorans, admonet, singulis arteriis (quod pariter de venis intelligendum esse puto) fibras a nervis diductas implicari, itaque inter se cohærere, ut fiat mutuus quidam, non solum actionum, sed etiam affectionum consensus: ut jam nihil habeat admirationis, si quum universum nervosum genus conjunctum cum arteriis sit, singulique eorum ramuli sibi mutuo immisti, principiaque, ut dictum est, inter se conjuncta sint: communis appareat affectus: hactenus Galenus, qui paulo minus in eam nervorum & vasorum permistionem incidit: cujus nomine philosophos illos

2. de Caus. pulf. cap. 12.

damnaverat: quamque nullam esse dixerat, licet enim diverso modo loquatur; hoc in loco nervos in vasa distribui asserat: in illo, non hoc, sed vasa in nervos alicubi finire neget; in alio vero, ut nunc explico, mutuam vasorum cum nervis permistionem fieri statuat: vix tamen fieri potest, ut adhibita de more distinctione, eum culpa vacare credamus, nam si ejus institutum diligentius consideres, & loca adducta perpendas: utrumvis horum asserat, diversa & pugnantia dicere videtur. Verum enimvero possemus ei fortasse inconstantiam facile condonare: si nerveas fibras, non dico in singulas arterias, ut ipse profitetur, sed omnino in aliquas nimirum in proprias earum tunicas distributas esse, ex dissectione aperte ostendisset, suique memor ubique fuisset; nam ego quidem videor contrarium potius in magnis vasis observasse: ex quibus facile conjicere possumus, idem quoque parvis evenire. Et quamvis in multis animalis partibus, præsertim vero in cruribus, quædam corpora permista occurrant, quæ in aliquot ner-

nervorum, venarum, atque arteriarum surculos, detracta membrana eos succingente, facile solvuntur: hancque ego diversam ramorum congeriem, ex tribus quasi funiculis conflatam, aliàs in gratiam Galeni publice ostenderim; nihilominus, quia ab ea vasorum ac nervorum permistione, de qua in locis a me adductis ipse loquitur, ista hæc congeries plurimum differt, spectatores quoque admonui, ut ejus verba diligenter expenderent, simulque considerarent, numquid ejusmodi trium corporum permistio ad solum contactum, an vero ad exactam conjunctionem pertineret. Ut autem huic meæ in Galenum observationi aliquid lucis afferam, tertiam quæstionem jam explico, asserens mutuam vasorum permistionem a Galeno interdum introduci: licet, si ea, quæ dicit, cum locis a me adductis conferantur, ita sibi inconstans esse, itaque in lubrico sententiam suam ponere videatur, ut quocunque te vertas, difficultates penè inextricabiles incurras, & non facile cernere possis in quo consistas: quod ut

facilius percipi ac judicari possit, explicabo prius quid de vasorum & nervorum reciproca permistione ipse senserit, deinceps vero de mutuo consensu utriusque principii, a quo ea procedunt, disputabo. Galenus vasorum ac nervorum permistionem aliquando tanti facit, ut familiarem suum præceptorem Platonem, qui eam ignoravit, non minus quàm Aristotelem, qui eam introduxit, reprehendere videatur. Nervum, inquit ipse, in capite Plato nullum esse dixit, tum quia nec voluntarios, nec ligamentales in capite esse sciverit, tum etiam quia venarum cum nervis mutuam fieri complicationem ignoraverit. Hoc idem alibi clarius explicans, inter partes, quæ sensu, non autem motu voluntario præditæ sunt, venas & arterias enumerat, statuitque eas, ob nervorum permistionem, sensus fieri participes, cujus sua vi, & natura prorsus expertes esse deprehenduntur: sive frangas ipsas, sive uras, sive incidas, sive laqueis constringas; præstat autem ejus verba recitare, quo facilius eorum momentum expendi possit.

1. de Plac. Hip. & Pla. cap. 7. Com. Timæi tex. 8.

16. de Usu par. ca. 2.12.

ſit. Commiſcentur autem, ait, arteriæ venis, & venæ arteriis, & utraque hæc nervis, & his ambobus nervi, in toto corpore animalis; quod multis locis clare deprehendunt ii, qui accuratius in diſſectionibus verſantur: vaſorum enim exiguitas non facile deprehenditur, niſi mentem admodum intendas, in diſſectionibusque ſis verſatus, quin & hujus connexionis uſum eſſe neceſſarium, eſt perſpicuum, ſi demum nutriri, & ſentire, & caloris nativi ſymmetriam, partibus omnibus animalis conſervare, ex uſu eſt futurum; arteriæ enim & venæ partis cujuſque, ſenſus omnino ſunt expertes, ſive illas frangere velis, ſive urere, ſive incidere, ſive laqueis excipere. Hactenus Galenus, qui, ut arbitror, eorum, quæ alibi dixerat parum memor, hoc in loco ejuſmodi permiſtionem fortaſſe ad ſolum nervorum, & vaſorum contactum retulit, quia ſi nervi in vaſa, quo modo in reliquas partes inſeri putaſſet, præterquam quòd rem, quæ fieri non poteſt, dixiſſet: quandoquidem venæ & arteriæ ſine nervis uri & ſecari non

Ibidem cap. 12.

possent: inutiliter etiam addidisset vasorum tunicas sua vi & natura, sensu prorsus expertes esse, sive frangas ipsas, sive uras, sive incidas, sive laqueis constringas: si enim nervos ab aliis partibus detrahas, hanc eandem affectionem illas esse passuras, nemo arbitror dubitabit. Et præterea, quum Galenus dicat, arterias venis, & venas arteriis, & utraque hæc nervis, & his ambobus nervos commisceri, si de reciproca fibrarum insertione, mutuaque earum permistione atque contextu loqueretur, oporteret etiam, ob eandem rationem venas in arterias, & has in illas transire, & earum fibras vario modo commisceri. Ac denique, si hoc demus, concedamus quoque necesse est, Aristotelem, Praxagoram, & Erasistratum de permutatione vasorum in nervos, injuria a Galeno reprehendi: quippe quòd si ista hæc permistio, quo modo diximus, fieret, harum trium partium quamlibet ita mutuo permisceri, & ipse Galenus assereret, ut (quod tamen ipse Erasistrato objicit) nec perspicacissima oculorum acies, vel acus te-

tenuissimæ contactu eas sejunctas esse deprehendere potest. Si autem, ut Galeni partes quispiam tueatur, quod dixi verum esse fateatur, & ad solum contactum ejusmodi trium partium commistionem referat, is in majorem difficultatem statim incidet; quia si solus nervorum contactus sufficeret, ut sensus vasis communicaretur, frustra Galenus naturæ arte plurimum decantata, tantum miraretur: quòd 16. de Usu part. cap. 2.
quum in omnes corporis partes nervi ferantur, nullus tamen neque in cartilagines, neque in ligamenta, neque denique in quasvis glandulas inferatur, & præterea quamobrem memoratæ partes, ac denique adeps, quæ ab insignioribus nervis non raro tanguntur, exquisito sensu præditæ non sint, dicere nullo modo posset; huc pertinet, quòd partes colli, & thoracis, quæ a nervis ori ventriculi, & septo transverso destinatis, toto eorum incessu tanguntur, nec æque atque utrunque horum, nec magis, quàm cæteræ sui generis partes, sentiunt. Sanè, ut conjicio, ideo Galenus arbitratur ob solum nervorum

rum contactum sensum partibus non posse communicari, quia necesse est eorum fines, cum parte, quæ sentire debet, conjungi, ut spiritus, seu vis animalis in eam commode distribuatur. Sed de hac re satis, nunc de nervorum ac vasorum commistione, quam in eorum origine, hoc est in cerebro & corde Galenus fieri asserit, differendum est. Cor cerebro, inquit ipse, pulsus convulsorii causas commemorans, arterias quasi vinculum societatis transmittit: cerebrum vicissim ipsi cordi nervos: qui quidem etsi magni non sunt, possunt nihilominus rationis mandata commode deferre: ut jam nihil habeat admirationis, si quum universum nervosum genus conjunctum cum arteriis sit, singulique eorum ramuli, sibi mutuo immisti, principiaque, ut dictum est, inter se conjuncta sint; communis appareat affectus. Hæc Galenus: quæ profectò, ut mihi videtur, non facile ei sunt concedenda, quia si sedulo expendantur, non apparet utrobique reciproca conspiratio, quandoquidem cor cerebro, ac nervis in eorum ori-

De Cauf. pulf. ca. 12.

origine magnam copiam arteriarum tribuit: ab eo vero, aut nullos, aut omnium minimos accipit nervos; qui etiam ob eorum tenuitatem, brevitatem, ac raritatem, nec in ipſum cor diſtribui, nec cum vaſis in eorum exortu pariter commiſceri poſſunt; & licet Galeno authore nervorum vis non ſit, quemadmodum vaſorum, pro ipſorum magnitudine æſtimanda, nihilominus vix credibile eſt, naturam, quæ juſtiſſima ab Hippocrate ubique appellatur, in nervorum & arteriarum diſpenſatione tam injuſtam fuiſſe, ſi ejus beneficio cor & cerebrum mutuo & æque conſentire volebat: nam par nervorum diſtributio, aut certe non multo minor, quàm arteriarum, ut reciproca fieret compenſatio, & æqualis conſenſus, requirebatur: nunc autem, quum cordis nervi longe minores ſint, quàm illi, qui in portas jecoris inſeruntur, itaque viſum effugiant, ut anatomicorum plerique arbitrentur, cor ab eis non attingi: rationi conſentaneum videretur, ut jecoris & cordis affectio, quæ cum cerebro ratione nervorum fit, omnino

3. de Admi. anat. cap. 9.

par

par eſſet : ita ut vel non obſcurior ſenſus jecori quàm cordi tribueretur, vel ſi is a jecore ob nervorum exiguitatem removendus eſſet, a corde multo etiam magis removeretur. Ex quibus unicuique perſpicuum fore arbitror, non ſine cauſa poſſe quempiam ſuſpicari, Galenum ſibi parum conſtare, & ſua placita penè avertere; ſi enim, ut oſtendimus, nervis in eorum exortu vaſa ita admiſcentur, ut ad eorum ſubſtantiæ conſtitutionem, non minus quàm membranæ cerebri pertineant, qui fieri poſſit, ut omnes non ſibi perſuadeant, Ariſtotelem, non reclamante anatome, ſuum placitum de ortu nervorum a corde ſtrenue tueri? hoc eſt, nervos a vaſis, & præcipue ab arteriis, præter ſanguinem & ſpiritum, facultatem quoque propriam unà cum ſubſtantia accipere, & cerebrum cordi, ad efficiendum ſenſum inſervire, poſtquam ei tantam copiam arteriarum tribuit, & ab eo nullum, aut omnium minimum accipit nervum. Præterea cuinam quæſo veritatis ſtudioſo, Galeni diligentia in dubium non veniat? quippe

1. de Plac. Hip. & Pla. cap. 7.

quippe qui, ut Ariſtoteli contradiceret, univerſa ferè arteriarum diſtributione ex anatome allata, interdum ſtatuat vaſorum permiſtionem, ſeu in nervos commutationem, in corpore animalis nuſquam inveniri, aliàs vero Platonem reprehendens, ad eam Ariſtotelis, Praxagoræ, Eraſiſtratique opinionem penè revolvatur, quam abſurdam & falſam eſſe dixerat. Sed jam ad nervorum ſenſum redeo, & quæ ex tam longa diſceptatione eliciuntur, non tanquam judex, ſed tanquam ſpectator, aut ille, qui ab alio erudiri deſiderat, breviter colligo. Vaſa, quum inter partes, quæ ſenſum capiunt, a Galeno numerentur, neceſſe eſt, vel propter ſolum nervorum contactum, vel ob eorum inſertionem ſentire. Primum ſi demus, cur natura ſolertiſſima, quæ ſemper brevi compendio utitur, a ſuperfluis abſtinet, & ab incommodis cavet, in cæteras alias partes ſenſu præditas nervos inſeri voluerit, difficile eſt explicare. Si ſecundum concedamus, quærendum rurſus eſt, num iſta hæc vaſorum ac nervorum inſertio fiat in

Com. Tima. tex. 8.

ſin-

singulis partibus, ut occasio expostulat: an vero in ipsorum origine tantum. Illud non esse asserendum vel inde manifestum est, quia si in multis locis ejusmodi nervorum in vasa insertionem fieri dicamus: tum vero collata Galeni sententia ex secundo commentario de Causis pulsuum jam adducta, cum iis, quæ decimo sexto libro de Usu partium ipse scribit, non facile erit difficultatem evadere, idque præsertim, quòd ea, quæ de sensu vasorum alibi docet maxime inter se pugnare videntur, quippe quòd si hæc frequens permistio nervorum cum vasis fieret, non debuisset hebetem & obtusum sensum eis tribuere: ut in libello de Multitudine aperte planeque dicit; ibi enim decernens in quibus particulis prompta sit, vel difficilis multitudinis facultatem gravantis dignotio, vasis sensum, qui ex gravitate affertur, aut nullum, aut admodum tenuem, & hebetem inesse statuit: eumque ab omnibus non vult percipi, sed tantum ab iis, qui sentiendi vi longe præstant; & quod magis mirum videri debet, in ea senten-

2. de Caus. pulsf. cap. 12.

16. de Usu part. ca. 12.

De Mult. cap. 4. 11.

tentia non permanet, quia alio in loco afferit, vafa fenfum habere, non quidem obtufum, fed ita vegetum, acrem, & exquifitum, ut initio inflammationum, ipfa primum dolere incipiant: & in multitudine, quæ ad enchyma dicitur, tenfionis moleftiam apertiffime percipiant. Dicet fortaffe quifpiam, licet vafa fenfu prædita fint, nihilominus non quemadmodum rei, quæ diftendit, ita ejus, quæ gravat, fenfum in eis fieri contingit: fed illius quidem exquifitus eft, hujus vero aut nullus, aut certè perquàm tenuis. Sanè ego in gratiam Galeni non eo inficias, vix tamen videtur verifimile, id, quod vafa diftendit, ab eo, quod ea gravat, tantum difcrepare, ut illud exactiffimum, hoc vero, aut nullum prorfus, aut hebetem fenfum efficiat. Si autem ad has & fimiles difficultates evadendas, in fola vaforum & nervorum origine ejufmodi infertionem fieri dicamus, rem, cui fenfus reclamat, afferimus: quod fcilicet ad ipfum cor & jecur, exiles ac rari nervorum furculi ferantur, qui tantum abeft ut vafis in eorum origine com-

De Inæq. in temp. ca. 3. 2. de Loc. affec. ca. 3. 7.

commiſceantur, ut a plerisque etiam dubitetur, num hæc ab illis tangantur. Maxima, reſpondebis, eſt in ſenſibus veritas, ſed aliquid afferam, quod eis oppoſitum non minus probabile ſit, quàm illud, quod obſtat; id autem eſt frequens illa vaſorum permiſtio cum nervorum origine, quæ æque atque alia, quam fieri negamus, ſenſus, & quidem nón obſcuri, cauſa eſſe poteſt. Sed certe licet hoc veriſimile appareat, non eſt tamen ſatis, nec ubique verum, nec inſtituto naturæ conveniens; nam prætérquàm quòd ſingulorum vaſorum fines a cerebro non excipiuntur: naturæ quoque ſólertiam non decet, quæ quum ſit omnium opportunitatum moderatrix, neque abeſſe quicquam, neque redundàre permittit, partibus qua finem jam accipiunt, converſo itinere ſenſum cum nervis tribuere: & animalem facultatem ſine proprio inſtrumento per totum corpus diffundere; ſi enim demus hanc facultatem poſſe quovis intervallo interjecto, in vaſa ſine nervis impertiri: ac tam late diſtribui, ob ſolam ſcilicet cum ner-

nervorum origine adhæſionem : ut omittam caſuros nos ea cauſa, quam acriter antea defendebamus, nimirum ubi, & quidem parum oppoſite ad perſuadendum; ſingulis arteriis, fibras a nervis diductas inſeri aſſerebamus : id quod illis ſatis erit, qui dicunt ſenſum ſine nervorum communicatione, & inſertione, in aliqua parte fieri poſſe : nullam hercle rationem poterimus excogitare, cur idem pariter in quibuſdam aliis partibus non contingat : & Galeno adverſabitur, qui quidem putat jecoris carnem ſenſu ob eam rationem carere, quia in eam nullus omnino nervus diductus ſit, ac diſtributus : ſed breves quidam uſque ad portam hujus viſceris pertineant : & in membranam, quæ ipſum involvit, terminentur : id quod num ita ſe habeat; numve ſemper ille ſibi in hac reconſtiterit, commodior erit explicandi locus. Ac demum ſi velis ſenſum, ad certam diſtantiam, ſine nervis impertiri poſſe : par eſſet, ut quælibet portio ligamenti, qua muſculus finitur, uſque ad ipſius ligamenti ortum, ſenſu frueretur

2. de Loc. affec. ca. 3. De Mult. cap. 4.

tur : vel certe diverſitatis ratio aſſignanda eſſet, cur ſcilicet vaſa ſine nervorum inſertione, ob ſolam cum eorum origine adhæſionem, ad tantam diſtantiam, diſtributa facultate, ſenſu fruantur : cæteræ autem partes nequaquam. Verſamur, inquis, in re ardua, nec multum, nec ſæpe quæſita, &, ut mihi videtur, ad judicandum difficili : quæ tamen quum ad altiorem ſpeculationem pertineat, dimittenda eſt : quod ſanè reſponſum difficultatem non tollit, ſed potius a nobis diſputationem aufert, &, ut mihi videtur, in re penè explicata, valde lubrica defenſionis, aut potius conſultæ fugæ ratio, mihi proponitur : aſſentior tamen ut lubet, ſatiſque eſſe arbitror, me illis nunc oſtendiſſe, qui Galeni libellum de Multitudine in publicis ſcholis interpretantur, nihil repugnare, quaſdam animalis partes ſine nervis aperte ſentire, aut ſi hoc mavis, ſaltem ſine proxima eorundem diſtributione, atque inſertione.

CAP.

CAP. XXXIII.

De particulis, quæ non ſentiunt, licet in eas nervi inſerantur, vel diſtribuantur.

QUÒD autem non quæcunque particula ſenſu prædita ſit, in quam nervi, aut nervea, vel quævis alia ſentiens ſubſtantia inſeratur, ac diſtribuatur, videtur ex eo facile colligi poſſe, quòd adeps, qui inter cutem, & carneam membranam interjectus eſt, omnium conſenſu ſentiendi vi caret: in quem tamen innumerabiles penè nervorum propagines diſtribuuntur, quæ quidem, ut videor in corporibus ſecandis obſervaſſe, in cutem non ita frequenter inſeruntur, ut quiſpiam forte arbitratur: ſed ut plurimum in tenuiſſimas fibras diſſectæ, adipis ſubſtantia terminantur. Ad hæc quum vaſa veſicæ, qua bilis continetur, ejuſdemque propagines; & ureteres quos vocamus in renes diſtributos; æque ac tunica, quæ jecur, lie-

16. de Uſu part. cap. 2.

lienem, renes, pulmonemque obvolvit, ſenſu polleant, aut certe paulo minus : & hæc quidem ferè per univerſam dictorum viſcerum ſubſtantiam interiorem diſpergantur : quum hæc inquam interius inſita ſint, iis quoque partibus, quibus ea inhærent, ſentiendi facultas jure concedetur, neque enim veſica bilis eſt nervorum, ſenſuſque penitus expers, quo modo
3. de Nat. facul. ca. 12. is, qui Galenum vertit, male in-
3. de Artic. tex. 114. terpretatur : ſed minimum particeps : nam ἥκιςα minimum quandoque ſignificare ipſe etiam Galenus tradidit. Credendum eſt igitur fieri poſſe, ut aliquas partes ſenſus deficiat; non ſolum propter nervorum, aut nervoſarum partium inopiam, & abſentiam, verum etiam ob propriam quandam ipſorum naturam, ac temperationem, nec non ob ſubſtantiæ modum : quæ enim bene continua non ſunt, vix ſenſum recipiunt. Sed quoniam tempus jam eſt, ut ad primum noſtrum inſtitutum revertamur, ideo diſceptatio de ſenſu partium hunc habeat terminum, & ſigna multitudinis, de quibus diſſerere propoſitum erat, brevi-

viter perstringamus; prius tamen obtestamur, atque obsecramus omnes veritatis studiosos, ut controversias, quæ in memoratis Galeni dictis esse videntur, aliquando componant, quod facile eos facturos esse spero, qui tanti authoris commentaria, non leviter, sed præsenti totoque animo legunt.

CAP. XXXIV.

De signis multitudinis speciem ostendentibus, & præcipue de colore.

QUUM signa, quibus possit utriusque multitudinis quantitas cognosci, satis supra explicata sint: si ea quoque attulerimus, quæ qualitatem indicant, erit instituti hujus nostræ scriptionis finis maxime faciendus, neque enim putavi mihi de ratione tollendæ multitudinis hic esse dicendum: tum quia neque Galenus ullum verbum de ea re fecit, dum De Mult. cap. 8.

 hæc

hæc tractaret; tum quòd alter noster de ratione exhauriendi sanguinis libellus hunc propediem consequetur. Quæcunque igitur humorum naturam, ac vim demonstrant, eadem possunt qualitatem illius multitudinis, quæ propriè dicitur, non incommodè indicare, ac distinguere, quæ quidem plurima esse, nemo est, qui nesciat: sed quum non omnia æquè perspicuè, & certo id possint, & a Galeno sint alibi recte, accurateque tradita, a me consulto prætermittentur; puto enim satis fore, si de colore, qui propria qualitatis multitudinis nota censetur, brevibus egero. Quum igitur color ab humoribus, non a solidis animalium partibus proficiscatur: & quidem in cute his, qui in corpore præstant humoribus similis existat, nisi impediat aliquid, poterit sanè ex eo facile discerni, num sanguis per se solus, an vero cuipiam alii humori permistus, multitudinis causa sit, ruborem profectò infert sanguis, pallorem bilis, ac si meracior sit, flavum colorem: albiores autem efficimur pu-

4. de Sanit. tuend. ca. 4. 1. aphor. 2.

De Mult. cap. 11.

putuita, nigriores atra bile ſuperante, ex quibus pallidus color, albus, & niger, ſi valde exſuperant, cacochymiæ potius, quàm multitudinis indicio fuerint; verum colores iſti, ſi qua externa, & adventitia cauſa immutentur, ita ut humores aut in profundum ſe recipiant, aut ad cutem magis erumpant, quemadmodum ex frigore, calore, balneis, exercitationibus, timore, & cæteris denique animi perturbationibus ſæpe accidit, nihil argumenti dabunt, neque ad multitudinem, neque ad cacochymiam cognoſcendam, multoque minus, niſi in toto corpore, & præcipue in facie undique conſimiles appareant: itaque Hippocrates plethoricum vultum obſervans, teſtatur ruborem in eo perpetuo extitiſſe.

4. de San. tuen. cap. 4. 1. Apho. 2. De Mult. cap. 11.

Sed quoniam de multitudine jam multa ſatis diximus: ideo libelli hic finis eſto, qui ſi penè totus in diſceptatione conſiſtit, mihi certe vitio verti non debet, ſed illis potius, qui ejus ſcribendi generis occaſionem mihi dederunt: quamvis, ſi quiſpiam

3. De Mor. vulg. comp. 3. tex, 83.

ea, quæ a me ſcribuntur, ſedulo expendere voluerit, tacitam quoque explicationem ſententiæ Galeni deprehendet.

IN-

INDEX.

A.

Aris-

Fri-

La-

O.

P.

Q.

R.

S.

T.

V.

Ex Typographia FRANCISCI LEVRAULT.